

Høringsutkast
Fylkesutvalet
6. september 22

Kultur bygger samfunn - Aktør og fagplan

Regional plan kultur, idrett og frivillighet 20223 – 2035 Vestland – Del 2

Innhold

Innleiing	4
Offentleg kulturpolitikk.....	4
Fylkeskommunal kulturpolitikk	4
1. Kulturarv	6
1.1. Kulturarv som identitets- og verdiskapingsressurs.....	6
1.2. Arkiv	7
1.3. Immateriell kulturarv, tradisjonshandverk og tradisjonsuttrykk.....	8
1.4. Førreformatoriske kulturminne	9
1.5. Nyare tids kulturminne.....	11
1.5.1. Bygningsvern og kulturlandskap.....	11
1.5.2. Fartøyvern og mobile kulturminne / historiske transportmiddel	12
1.5.3. Verdsarv.....	13
1.6. Museum.....	15
2. Idrett, friluftsliv og e-sport.....	17
2.1. Fysisk aktivitet	17
2.1.1. Idrett	18
2.1.2. Friluftsliv	20
2.2. Anlegg for idrett og fysisk aktivitet	21
1.3. E-sport og gaming i Vestland.....	23
3. Frivillig sektor	25
3.1. Frivilligheita i Vestland	25
4. Kunst og kultur	27
4.1. Arenaer og møteplassar	27
4.2. Bibliotek	28
4.2.1. Bibliotek - Møtestad og arena for samtale og debatt.....	28

4.2.2.	Bibliotek - Arena for kultur, litteratur, og lesing.....	29
4.2.3.	Bibliotek - Kunnskaps- og læringsarena	30
4.2.4.	Folkebibliotek.....	31
4.3.	Kunst og kulturformidling til born og unge.....	31
4.3.1.	Den kulturelle skulesekken	31
4.3.2.	Kulturskulen	33
4.3.3.	UKM	34
4.4.	Det profesjonelle kunstfeltet	35
4.4.1.	Film og medium	36
4.4.2.	Musikk.....	36
4.4.3.	Scenekunst.....	38
4.4.4.	Språk og litteratur	39
4.4.5.	Visuell kunst	40
4.5.	Kulturell og kreativ næring	41
4.5.1.	Opplevingsnæring og reiseliv	42
4.6.	Nynorsk språk og språkpolitikk	43
4.7.	Eit internasjonalt kultur- og idrettsliv i Vestland	44
5.	Inkludering og integrering.....	46
5.1.	Inkludering og integrering.....	46
5.2.	Folkehelse.....	47
5.3.	Kultur og helse.....	48
5.4.	Den kulturelle spaserstokken.....	49

Innleiing

Kultur kan hjelpe oss å forstå og utfordre oss sjølve og samfunnet vi lever i, og er ein viktig utviklingsfaktor for enkeltmenneske, grupper og samfunnet som heilskap. Menneska i eit kvart samfunn treng livsinnhald, refleksjon og forståing av seg sjølv og andre. Dei treng gode opplevingar, og dei treng utfordringar. Dette er viktige samfunnsverdiar, og døme på kulturell og sosial verdiskaping.

«Kultur bygger samfunn» Regional plan kultur, idrett og frivilligheit 2023 – 2035 er ein strategisk plan for Vestland.

Høyringsutkastet til regional plan består av 3 delar:

Del 1 – Regional plan, temaplan 2023 – 2035 som omfattar visjon og mål, samt kulturpolitiske avklaringar og breie satsingsområde som gjeld heile plantema/kulturområda.

Del 2 – Aktør og fagplan 2023 – 2035 handlar om alle fagfelt innan det breie kultur, idrett og frivilligheit. Denne delen skal vise meir konkret korleis dei ulike delane og felte innanfor det breie kulturfeltet kan vere med på å oppfylle visjonen og måla som er sett i del 1. Det vert slik enklare å finne igjen omtale av eit fagfelt og kva satsingar som gjeld for det enkelte felt.

Del 3 - Handlingsprogram 2023 – 2026. Her vert det lagt fram mål, delmål og strategiar. I 2023 skal det i tillegg utarbeidast handlingsprogram for denne aktør- og fagdelen i samarbeid med fagaktørane. Det vil bli eiga høyring på dette.

Offentleg kulturpolitikk

Kulturpolitikk er eit resultat av nasjonal lovgiving, politikk og internasjonale konvensjonar. Kulturpolitikk er offentlege tiltak som har som føremål å påverke kva kulturuttrykk som vert produsert og formidla. Verkemidla er tilskot og lovreguleringar som skaper gode rammevilkår for institusjonar, kunstnarar og frivillig sektor.

Ein nasjonal kulturpolitikk er resultatet av statleg, fylkeskommunal og kommunal kulturpolitikk.

Fylkeskommunal kulturpolitikk

Regionreforma styrker det lokale sjølvstyret og gir fylkeskommunane ei tydelegare rolle som samfunnsutviklar. Dette inneber å gi tydeleg strategisk retning til samfunnsutviklinga, mobilisere ulike aktørar og samordne offentleg innsats og verkemiddelbruk. Som samfunnsutviklar og samordningsorgan har fylkeskommunen ei nøkkelrolle i å meisle ut ei kulturpolitikk som er til gagn for alle i Vestland.

Fylkeskommunen har ein sjølvstendig regional kulturpolitikk. Den må vidareutviklast. Den er basert på ei rekke oppgåver på kulturfeltet som er forankra i nasjonal lovgiving og politikk og internasjonale konvensjonar. Samtidig er det farga av og støtta opp om det mangfald av lokale initiativ frå kommunane og sivilsamfunn i Vestland. Fylkeskommunen skal syte for at det finst organisatoriske og økonomiske verkemiddel innan det breie kulturfeltet som fremmer kvalitet, profesjonalitet, spesialisering, utjamning og samhandling på tvers av kommunegrenser og mellom forvaltingsnivåa.

Berekraftsmåla er globale, men løysingane er lokale, i kvar enkelt region og lokalsamfunn. For å bidra til å få utviklinga i ei meir berekraftig retning må ein arbeide på tvers av fag og sektorar, mellom forvaltningsnivå og saman med sivilsamfunn.

Den fylkeskommunale kulturpolitikken kjem til uttrykk i regional plan for kultur, idrett og frivilligheit 2023 – 2035.

- Mål :
1. I Vestland vil vi sette dagsorden for relevant kulturpolitikk nasjonalt og bidra til eit godt utval av institusjonar og eit kulturtilbod av høg kvalitet nasjonalt og internasjonalt også i vår region.
 2. Vestland fylkeskommune skal ha relevante verkemiddel overfor dei regionale aktørane
 3. Samarbeidet mellom dei ulike nivåa i offentleg sektor og frivilligheit, profesjonelle og amatør kulturliv og innbyggjarar må styrkast. ein samhandlar med.
 4. Alle kommunar i Vestland utviklar ein relevant politikk for kultur, idrett og frivilligheit som er tilpassa den enkelte kommune sine behov.

1. Kulturarv

1.1. Kulturarv som identitets- og verdiskapingsressurs

Tradisjonelt har kulturmiljøforvaltninga vore objektfokusert og lagt størst vekt på kulturminna sin eigenverdi. Frå 2000-skiftet har ein i aukande grad vektlagt kulturminne og kulturmiljø som ressurs i utviklinga av levande lokalsamfunn. I 2003 starta Riksantikvaren opp eit verdiskapingsprogram som nettopp skulle stimulere til lokal og regional verdiskaping. I den siste stortingsmeldinga om kulturmiljøpolitikken har verdiskaping også fått ein viktig plass. Der heiter det: *Kulturarven er en samfunnsressurs som i større grad bør brukes for å utvikle livskraftige lokalsamfunn og som grunnlag for næringsutvikling.*

Vestland har gjennom ei årrekke teke ein leiande posisjon i utvikling av regionale verdiskapingsprosjekt basert på kulturarvverdiar. Prosjekt som Kongevegen over Filefjell, Kystpilegrimsleia og Kraftturisme er døme på prosjekt som har mobilisert lokalsamfunna og gitt grunnlag for næringsutvikling. Vestland kan vidareutvikle denne rolla gjennom aktivt samarbeid på tvers av fylker, fag og sektorar og ta ein framoverretta posisjon når det gjeld kulturbasert samfunnsutvikling.

Vestland er fylket med flest regionalparkar i Noreg (Fjordkysten Regional- og Geopark, Nærøyfjorden Verdsarvpark, Nordhordland UNESCO Biosfære og Geopark Sunnhordland). Regionalparkar er interessante modellar for identitetsskapande utvikling, basert på FN sine berekraftsmål og Den europeiske landskapskonvensjonen. Regionalparkane må sikrast føreseielege rammer både til drift og vidare utvikling. Både stat, fylke, kommunar og frivillige organisasjonar må vere med i arbeidet med å forme og løfte regionalparkarbeidet i Vestland.

All verdiskaping på kulturmiljø i Vestland rettar seg etter WTO/FN sine prinsipp for utvikling av berekraftig næringsliv; bevaring av natur, kultur og miljø, styrking av sosiale verdiar, og økonomisk levedyktigheit.

Verdiskapingstiltak i lokalsamfunna handlar om medverknad og mobilisering, både aktørmobilisering og institusjonsmobilisering. Døme på slik mobilisering i Vestland er regionalparkane som bygger sitt arbeid på ivaretaking, utvikling og samarbeid gjennom "nedanfrå - og opp-prosessar".

Reiselivet i Vestland er den mest desentraliserte, og på nokre stader også den største, sysselsettaren. Vi ser i dag også endringar i nasjonale og internasjonale marknader i retning av at større marknadssegment etterspør kulturopplevingar i tillegg til naturopplevingar. Dette har også bidratt til ei perspektivutviding innan verkemiddelapparata for reiselivsutvikling. I nye nasjonal reiselivsstrategi er det kome med eige program for nyskapande kulturopplevingar.

I verdiskapingsarbeidet på kulturarvfeltet er det difor naturleg å ha tett samhandling med reiselivsaktørane og kople saman verkemiddelapparata som reiselivs- og kulturaktørane nyttar seg av. Det er også behov for følgeforskning i verdiskapingsprosjekta for å få meir kunnskap om kva effektar slik samhandling har og korleis ein best kan innrette prosjekta

1.2. Arkiv

Arkivsektoren rommar både statlege og fylkeskommunale institusjonar, interkommunale samarbeid, stiftingar og private aktørar. Mange museum og bibliotek forvaltar arkiv som ein del av arbeidet sitt. Ansvar for desse aktørane forvaltar er djupt forankra i menneskerettane og Grunnlova, der dei varetek offentlegprinsippet i lovverket. Sektoren gir innbyggjarane tilgang til sin eigen kultur, slik at Linja dei skal kunne både vidareføre han og påverke han. Arbeidet i sektoren kan samanfattast i tre grunnleggjande funksjonar. Arkiva er administrative ressursar, som er ein føresetnad for effektiv sakshandsaming. Arkiva er demokratiske ressursar som bidreg til openheit og etterprøving. Arkiva er kulturelle og forskingsmessige ressursar som forvaltar den samla samfunnsdokumentasjonen og kulturarven.

Arkivsektoren er den viktigaste premissleverandøren for eit ope og gjennomsynleg demokrati der alle kan ta del i sin eigen kultur og etterprøve styresmaktene i prosessar som handlar om og påverkar dei sjølve og samfunnet dei lever i. Dette gjeld både majoritets- og minoritetskulturar, og uavhengig av kvar ein bur.

Vestland skal vere eit føredøme for open dokumentforvaltning og tilgjengeleggjering av kulturhistoriske kjelder. Utvikling av gode løysingar for formidling og tilgjengeleggjering er difor ei kjerneutfordring for alle som forvaltar arkiv. Faglege og institusjonelle samarbeid er sentralt for å løyse dette.

Arkivinstitusjonane er nokre av dei fremste gratisaktørane i samfunnet. Slik fungerer sektoren utjamnande. Likeverd er ein viktig lenke til sosial berekraft. Å verte eksponert for kunst og kultur og den felles historia vår fremmer kritisk refleksjon og kreativitet, som er viktig for å løyse framtidens berekraftsutfordringar.

Kunnskapen om lokal historie og kulturminne er viktige ressursar som bidreg til lokal tilknytning og samkjensle. Samarbeid mellom arkivinstitusjonar og frivillig sektor er viktig for å utvikle ei kjensle av tilhøyrsløse for alle. Samstundes er lokalt engasjement av uvurderleg verdi for arkiva, slik arkiva er viktig for verdiskapinga i den frivillige sektoren. Like fullt nyttar alle næringsveggar seg av krafta som ligg i kulturuttrykka våre. Autentisiteten i språk, tradisjonsuttrykk og kulturhistorisk medvit er ein viktig del av verdiskapinga òg utanfor kultursektoren. Arkivsektoren skal vere ein viktig pådrivar for utvikling av ny teknologi som lettar deling og bruk av dokumentasjonen sektoren forvaltar, i tillegg tilgjengeleggjering under frie lisensar.

- Arkivsektoren rommar statlege aktørar og mynde som Arkivverket, i tillegg til kommunale og private aktørar.

- Museum og bibliotek er døme på institusjonar som forvaltar arkiv som ein del av arbeidet sitt.

- Arkiva forvaltar arkiv frå kommunal og fylkeskommunal sektor, ofte i interkommunale samarbeid. I tillegg forvaltar arkiva privatarkiv etter privatpersonar, verksemder og organisasjonar, i tillegg til immaterielle kulturuttrykk og anna kulturhistorisk dokumentasjon frå privat sektor.

- Materialet aktørane forvaltar er skapt lokalt, men bruken er både lokal, regional og nasjonal.

Immaterielle kulturuttrykk er ein del av eit økosystem der dokumentering, bruk og utvikling er uløysleg knytt saman. Dette økosystemet er ein sentral del av verdiskapinga innanfor den immaterielle kulturen. For at desse kulturuttrykka skal kunne bli traderte, revitaliserte eller verte ein del av nye uttrykk, trengst der arkivinstitusjonar med spesialiserte samlingar og tilbod.

Den stadige utviklinga av kommunikasjonsformer og informasjonsdeling fører til eit utviklingsbehov for arkivsektoren. Dei fleste arkiva arkivinstitusjonane forvaltar i dag består av fysiske format. Sektoren skal bu seg på å ta inn stadig fleire digitalt skapte arkiv for å sikre samfunnsdokumentasjonen. Aktørane på arkivfeltet er avhengige av stabile rammer for å kunne utvikle nye løysingar og auke medvitet kring varetakinga av vår nære historie. Dette gjeld både ovanfor offentlege og private arkivskaparar.

I møte med bevaringsutfordringane er det avgjerande å jobbe kunnskapsbasert og sikre ein samordna og koordinert innsats på feltet.

- Mål:
1. Innbyggerane i Vestland skal sikrast tilgjengeleg dokumentasjon som omfattar dei sjølvne og kulturane dei er del av, i tråd med prinsippa i menneskerettane og Grunnlova.
 2. Vestland skal vere leiande på digital bevaring og formidling av arkiv.
 3. Vestland skal vere ein pådrivar for kunnskapsdeling mellom aktørane på feltet
 4. Vestland skal vere kjenneteikna av tett samarbeid mellom frivillige og profesjonelle aktørar

1.3. Immateriell kulturarv, tradisjonshandverk og tradisjonsuttrykk

Immateriell kulturarv er levande tradisjonar og tradisjonell kunnskap som vert overført mellom folk. Kunnskapen vert praktisert i dag og ført vidare gjennom kreative uttrykksmåtar, som handverk, musikk, dans, mattradisjonar, ritual, språklege uttrykk og munnlege forteljingar.

Vestland er ein region rik på immateriell kulturarv. Mange av landets fremste tradisjonshandverkarar finn vi i Vestland, der dei vidarefører handverkstradisjonane. Her tek vi vare på kunnskapen om båtbygging, vi finn felemakarar, bryggjekunst og tradisjonssaum. I tillegg står tradisjonsmusikken og – dansen sterkt i fylket, med fleire profesjonelle og frivillige aktørar, institusjonar og organisasjonar.

Ingen andre fylke i Noreg har så mange oppføringar på UNESCO si liste over verdsarven og immateriell kultur. Dette er ei anerkjenning av dei levande tradisjonane i fylket. Samstundes er det eit ansvar alle aktørar på feltet skal bere. Som leiande region vil Vestland støtte initiativ for å ta vare på og vidareføre kunnskap og levande tradisjonar i Vestland.

Tradisjonshandverket er ein umisseleg del av vår kulturarv. Varetaking av dei levande handverkstradisjonane er ein sentral føresetnad for at vi skal kunne ta vare på den materielle kulturarven. Tradisjonelle handverksteknikkar er tufta på berekraftige prinsipp, der dugleik i bruk av handverktøy og kunnskap om foredling av stadeigne, naturlege materialressursar har vorte overførte over generasjonar. Industrialisering med større bruk av mekanisk verktøy, industriproduserte materialtypar og meir montasjearbeid gjer at dei tradisjonelle handverksfaga i dag er under sterkt press. Det grønne skiftet krev at vi går bort frå bruk-og-kast-samfunnet og nyttar ressursane våre på ein meir berekraftig måte. Tradisjonshandverket bidreg her med kunnskap om istandsetting, reparasjon og gjenbruk av kortreiste materialressursar. Slik kan kunnskapane i dei gamle teknikkane fungere som leiestjerne for det berekraftige samfunnet i framtida.

Noreg har slutta seg til UNESCO sin konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven frå 2003. Konvensjonen har som føremål å auke respekten for og kunnskap om immateriell kulturarv, og stettar arbeidet landa gjer for å vidareføre kunnskap og levende tradisjonar til komande generasjonar. I Noreg er Kulturdepartementet fagorgan for feltet og Kulturrådet har ansvar for å implementere konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven.

Å ha tilgang til kunnskap og dokumentasjon om eiga historie er ein grunnleggande demokratisk verdi for både enkeltindivid og grupper i samfunnet. Derfor trengst sterke fagmiljø innan arkiv, museum og andre institusjonar og grupper som varetek den immaterielle kulturarven. Historisk dokumentasjon av tradisjonane er og ein viktig føresetnad for vidareføring av tradisjonane. Samspelet mellom historisk dokumentasjon og vidareføring av tradisjonane må styrkast.

Tradisjonelle praksisar og uttrykksmåtar bidreg til både kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping. Den immaterielle kulturen tilbyr og eit uttrykk for autentisitet og tilhøyrslø som aukar verdien av liva våre og det vi produserer. Ved aktivt å ta i bruk immateriell kulturarv i verdiskapinga, styrker ein lokal økonomi, støtter sirkulær ressursutnytting og understøttar lokal identitet.

Menneske har møttest og utveksla erfaringar og kulturarv i fleire tusen år. Det har kulturuttrykka utvikla seg på. Likevel er mange tradisjonsuttrykk sårbare overfor møte med globale kulturuttrykk og kommersialisering. I Vestland skal vi ta medvitne val om å ta vare på den immaterielle kulturen vår, slik at vi kan bidra til å utveksle særpreg òg i framtida.

- Mål:
1. Vestland skal vere leiande på varetaking, dokumentasjon og formidling av den immaterielle kulturen
 2. Vestland skal legge til rette for at den immaterielle kulturarven kan vere utgangspunkt for nyskaping
 3. Vestland skal vere kjenneteikna av kunnskapsdeling mellom aktørar som arbeider med immateriell kultur

1.4. Førreformatoriske kulturminne

Vestland har om lag 11 000 førhistoriske kulturminne. Omfanget er stort både i mengd, kulturminnekategoriar og spenn i tid. Frå den eldste busetjinga i eldre steinalder, kan vi følge utviklinga i regionen gjennom busetjingsmønster, gravskikk, tru og religionsutøving, handel, migrasjonar, framvekst av demokratiet og kontakt med omverda. Det Vestland vi kjenner i dag vert til.

Det er fylkeskommunen som forvaltar dei førhistoriske eller automatisk freda kulturminna i Vestland i samarbeid med lokal forvaltning. Tett samarbeid og kunnskapsutveksling mellom forvaltning, profesjonelle aktørar, grunneigarar, frivillige lag og organisasjonar er grunnlaget for at Vestland skal vere

leiane i god forvaltning og verdiskaping kring vår felles førhistorie. Auka kunnskapsgrunnlag vil vere ein ressurs i både forvaltning og formidling av kulturminna våre.

Dei førreformatoriske kulturminna er viktige kjelder til oppleving av og forståinga av vår felles førhistorie. Dei inneheld ein ikkje-fornybar kunnskaps- og opplevingsverdi som skal forvaltast på ein god måte for framtidige generasjonar. Samtidas nedbygging av areal går på kostnad av kulturmiljøverdiar. Det årlege, vesentlege tapet av kulturminne av både nyare og eldre tid er ei utfordring. Ei berekraftig forvaltning av vår felles førhistorie er grunnlaget for å ta i vare og utvikle kunnskapsgrunnlaget som ligg i dei førhistoriske kulturminna våre. Oppdatert og kartfesta kunnskap av regionale kulturmiljøverdiar er vesentleg som grunnlag for ei planstyrt utvikling. Ei berekraftig framtid vil krevje ei meir planstyrt og balansert areal- og kulturmiljøressursbruk.

Eit ledd i berekraftig forvaltning er skjøtsel av utvalde kulturmiljø og kulturminne. Skjøtsel bidreg til å sikre ei god breidde i kulturmiljøa vi ønskjer å ta i vare. Sikring av viktige kulturmiljø vil igjen bidra til å bevare artsmangfald.

Med utgangspunkt i kunnskapsgrunnlaget og ei berekraftig forvaltning av førhistoriske kulturminne vil fylkeskommunen legge opp til:

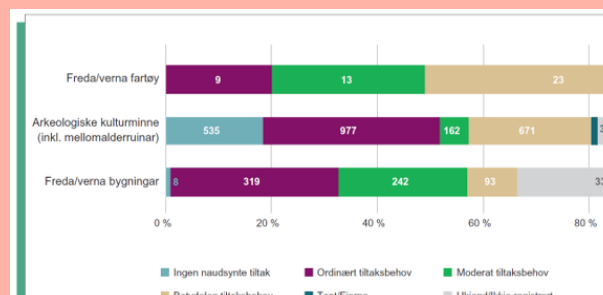
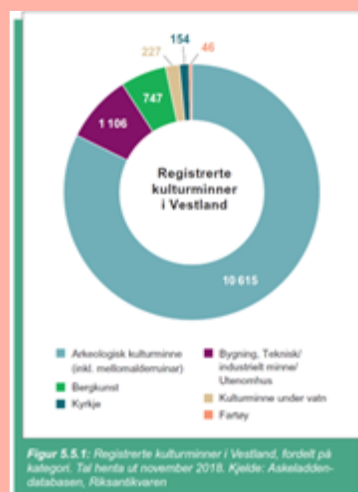
- Auka deltaking, mangfald og inkludering gjennom å gjere tilgjengeleg kunnskap og kulturmiljødata.
- Synleggjere/tydeleggjere regional/lokal identitet og mangfaldet i førhistoria.
- Legge opp til brei samhandling mellom forvaltning og brukarar/interessegrupper og frivilligheita.
- Trekke fram og tydeleggjere Vestland si sentrale rolle i den tidlege demokratiutviklinga i Noreg.

Kulturminne har ein eigenverdi, med auka kunnskapsdeling og samarbeid kan denne verdien løftast fram og skape meirverdi. Verdiskaping som bygger på eller omfattar dei førhistoriske kulturminna våre må gjerast på ein god fagleg og berekraftig måte. Ein måte som bygger opp under og ikkje forringar kulturminneverdiane. Samarbeid på tvers vil bidra til å aktualisere kulturminneverdien i ulike samanhengar.

Mål: Vestland bidreg til kunnskapsbasert forvaltning og verdiskaping for å ta i vare og formidle vår felles førhistorie

FAKTARAMME

Døme frå "Vestland - Statistikk og utviklingstrekk"

1.5. Nyare tids kulturminne

1.5.1. Bygningsvern og kulturlandskap

Den bygde kulturarven er viktige kjelder til kunnskap, oppleving og bruk. God forvaltning krev eit godt samarbeid mellom fleire aktørar og må vere basert på ei heilskapleg og tverrfagleg tilnærming.

Dei menneskeskapte omgjevnadene/fysiske omgjevnadane i Vestland omfattar bygningar og anlegg, uterom og landskap, tettstader og byar som er varierte på bakgrunn av stadeigne kvalitetar og vekslande grad av menneskeleg påverknad. I vår region har kysten og sjøen spelt ei avgjerande rolle for busetnad, næringsliv og samferdsel. Variasjonen i naturtilhøva er store frå fjordområda med godt jordbruksland, fjellbeite og fossefall til dei meir skrinne kystområda med kort veg til ressursane i havet. Den bygde kulturarven i Vestland speglar ei lang utviklingshistorie, der gjeldande natur- og samfunnstilhøve, menneskeleg tilpassingsevne og innovasjon har resultert i det som vi i dag reknar som karakteristiske og identitetsskapande element.

Eit utprega spreidd busetnadsmønster har vore karakteristisk for vår region, men strukturelle endringar har ført til urbanisering og tettstadsvekst som i stadig større grad set sitt preg på omgjevnadane. Konsekvensane av nedbygging, fråflytting og gjengroing byrjar å verte synlege i mange kommunar i Vestland. Kulturmiljøforvaltninga har ei viktig rolle i å balansere ulike interesser, oppretthalde mangfaldet i det fysiske miljøet samt sikre identitet og særpreg.

Bygningsarven og kulturlandskapet er eit felles gode og eit felles ansvar, der alle skal ha moglegheit til å engasjere seg og ta ansvar for ivaretakinga. I dagens byar og tettstadar er der spor etter vår historie og samfunnsutvikling i form av gatenett og eigedomsstruktur, bylandskap, bygningar og bygningsmiljø. Korleis vi forvaltar kulturarven har innverknad på folk sin livskvalitet og trivsel. Kulturmiljø gir folk ei oppleving av kontinuitet, skapar sjølvforståing og identitet. Med eit klima i endring og auka press på areal som følge av ny infrastruktur, utbygging og kraftproduksjon er det naudsynt for Vestland å ha rette merksemd på istandsetjing, rehabilitering og berekraftig bruk av naturen.

Handverkstradisjonar er omtalt under temadel om immaterielle kulturminne, men er sjølvstendig viktig innanfor denne temadelen.

Skal Vestland vere ein leiande region innanfor den bygde kulturarven må vi styrke samarbeidet mellom eigarar, det offentlege, privat næringsliv, frivillige lag og organisasjonar. Skal vi skape berekraftige byar og samfunn må vi styrke innsatsen for å verne om og sikre verdas kulturarv.

Det er eit nasjonalt mål å stimulere til utvikling av regionale rådgjevingstenester ved å støtte etablering av kunnskapssenter for kulturmiljø og bygningsvern. Kunnskapssentera skal både kunne støtte kommunane med kulturminnefaglege vurderingar i arbeid med planar og byggesaker, samt gi råd og rettleiing til eigarar og brukarar av bevaringsverdige bygg og kulturmiljø.

Rehabilitering av eksisterande bygg må bli enklare, men det er også viktig at kultursektoren som byggherre og forvaltar nyttar planverktøy som synleggjer klimarekneskapet ved å bygge nytt samanlikna med å bruke om att eksisterande bygningar.

Kulturlandskapa er viktige representantar for reell berekraft og har ein stor formidlingsverdi gjennom synleggjering av ein heilskapleg måte å bruke naturen på utan å utarme ressursgrunnlaget.

Skal vi nå milepælane for dei ulike klimamåla, nasjonalt og internasjonalt, må kulturmiljøforvaltninga spele ei viktig rolle. I overgangen til ein meir sirkulær økonomi vil mange av dei tilnærmingane som kulturmiljøforvaltninga forfektar, slik som gjenbruk av eksisterande bygningsmasse, måtte bli normalen.

- I Vestland er bygg frå primærnæringane, då særleg sjøbruket og jordbruket, under sterkt press. Kommunane har eit særleg ansvar når det gjeld å forvalte desse ressursane gjennom vedtaksmynde etter plan- og bygningslova. Kommunane må ha gode styringsverktøy som set langsiktige rammer for berekraftig arealbruk, forvaltning og verdiskaping. Kommunane må ha tilgang til oppdatert kunnskap når ulike interesser skal vektast for å kunne ta kunnskapsbaserte avgjerder. Utfordring til kommunar om å ferdigstille arbeidet med kulturmiljøplanane. Desse er viktige for god og føreseieleg forvaltning og planprosess.

Mål: Bygningssmiljø og kulturlandskap skal løftast fram som ein ressurs for kunnskap, oppleving og bruk.

1.5.2. Fartøyvern og mobile kulturminne / historiske transportmiddel

Historiske transportmiddel er eit fagområde der frivillige, lag og organisasjonar tar på seg eit stort fagleg og økonomisk ansvar. Fagområdet er eit samansett og gjeld alt frå tunge damplokomotiv til seglførande skuter, rullande snutebussar, fine ferjer og luftige kabrioletar. Vi deler kategorien i flytande og mobile kulturminne, då dei to felt har ulike rammevilkår. Alle historiske og bevegelege transportmiddel kan søkje stønad gjennom Kulturminnefondet – men det er berre dei flytande kulturminna som er underlagt offentleg forvaltning.

Fartøyvern/ flytande kulturminne

Vestland er den regionen med flest verna og freda fartøy i landet. Dette kan sjåast som eit naturleg resultat av at regionen vår er og har vore sterkt prega av hav, fjord og kystkultur. Fartøya fortel historier om korleis liv vart levde, og korleis samfunn og teknologi har endra seg. Vestland er ein leiande region innan fartøyvern, både i omfang og infrastruktur. Fylket har ei rekke verft og båtbyggeri med antikvarisk kompetanse innan tre- og stålfartøy. I ei særstilling står Hardanger fartøyvernsenter, som er eitt av tre nasjonale fartøyvernsenter. Fartøyvernsenteret har tatt ei viktig rolle i å vidareføre handverka knytt til trefartøy. Norsk Veteranmotor AS, Veteranlaget Wichmann-Wärtsila og Dåfjorden slipp må også nemnast som sentrale kunnskapsberarar på feltet.

Mobile kulturminne

Medan det offentlege har forvaltingsansvar og tilskotsordningar for fartøyvernfeltet er andre transporthistoriske tiltak ikkje under offentleg forvaltning. I regionen finst det to prosjekt som går på skinner; Stiftelsen Bergen elektriske sporvei og Gamle Vossebanen. Begge har basert drift og vedlikehald på frivillig dugnadsarbeid. Her tek ein vare på originalt bevegeleg materiell, men også historiske ferdsleårar og faste kulturminne i form av stasjonsbygningar, bruer, trikkestallar m.m.

Rutebilhistorisk Forening har avdelingar i Sogn og Fjordane og Hordaland. I tillegg finst ei rekke veteranvognklubbar, med mål om å bevare og restaurere historiske køyretøy. Somme lag er dedikert til eit bilmerke, andre uavhengig av merke, type og alder.

Felles for dei transporthistoriske prosjekta til lands og til vanns, er at dei arrangerer treff og samlingar for interne og eksterne, baserer drift, istandsetjing og vedlikehald primært på eigeninnsats. Prosjekta vidarefører kunnskap som er på veg inn i gløymeboka saman med gårdagens teknologi. Vestland er ein leiande region på fartøyvernfeltet, både i tal verna fartøy men regionen er også i front når det kjem til handverkskunnskapen knytt til feltet. Satsinga Bergen Nasjonale Veteranskipshavn (BNV) skal gi betre tilrettelegging for den store flåten av veteranbåtar i og rundt Bergen, og skape eit samlande kraftsenter for dei flytande kulturminna. Det er viktig å få realisert BNV som regionalt og nasjonalt nav i planperioden. Gamle Vossebanen er einaste bevarte veteranjernbane på hovudlinje med damplokomotiv og teakvogner.

Det er eit nasjonalt mål at alle skal ha moglegheit til å engasjere seg og ta ansvar for kulturarven. Kulturmiljø er eit felles gode som vi har eit felles ansvar å forvalte. Som ein leiande region må vi legge til rette for at det skal vere enkelt å drive frivillig kulturvern i Vestland.

Dei bevegelege kulturminna representerer i mange tilfelle teknologi som no vert bytt ut grunna klimaomstilling. Det vert ei stor og viktig oppgave for feltet å

finne sin plass i det grønne skiftet. Korleis skal vi ta vare på kunnskapen og dei fysiske kulturminna i tida framover, og korleis kan dette feltet bidra med kunnskap og perspektiv til eit samfunn i endring. I planperioden må ein arbeide for å ta vare på materiell og ikkje-materiell kulturminneverdi samstundes som ein møter nye krav og behov i klimaomstillinga.

Dei mobile kulturminna vert i stor grad tatt vare på av frivillige hender. Dei mange lag og organisasjonar som finst på feltet legg til rette for frivillig engasjement og har viktige funksjonar som møteplass for utveksling av handverkskunnskap og handlingsboren kompetanse. Feltet er prega av brei deltaking frå demografiske grupper som ofte elles ikkje deltek i organisert frivillig arbeid. Det er behov for ei utvikling mot større mangfald og meir inkludering på feltet. Tal frå 2009 syner at kvinner utgjorde under 20% av den frivillige innsatsen, medan størstedelen vert utretta av menn eldre enn 50 år. I Vestland har veteranbåtlaget samarbeidd med den vidaregåande skulen, for å vidareføra kunnskap - men også for å auka rekrutteringa til fartøyvernet.

Fartøyvern og dei mobile kulturminna er tufta på stor frivillig innsats. I følge Riksantikvaren bidreg den frivillige innsatsen i fartøyvernet med 1/3 av den samla verdiskapinga. Feltet har og potensial for å utvikle kulturbasert reiseliv. Eit godt døme på korleis frivillig kan samarbeide er "Bergen Heritage Tour", der veterandampskipet "Stord I", veterandamptog "Gamle Vossebanen" og veteranbussar vert nytta i ei rundreise og selt som eit eige reiselivsprodukt i sommarmånadene. Initiativet Bergen Nasjonale Veteranskipshavn er eit anna døme på korleis ein kan få auka eigeninntening og tilgjengelegheit for publikum for veteranflåten.

Området er i dag prega av mange ulike lokallag. Samarbeidet mellom dei frivillige som er engasjert i mobile kulturminne bør styrkast. Vidare kan ein sterkare regional organisering med fylkesfemnande organisjonar bidra til å løfte felles utfordringar, styrke kompetansen og stimulere til utvikling. Eit kollektivtransporthistorisk råd bør etablerast. Det er behov for ei heilskapleg oversikt over verneverdige, mobile kulturminne i Vestland.

Det bør etablerast tilbod om høgare utdanning på universitets- og høgskulenivå innafor fartøyvern, samstundes må fagkompetanse og infrastruktur for handverksopplæring styrkast.

Mål: Eit mangfald av mobile kulturminne tas vare på og haldast i drift.

1.5.3. Verdsarv

Tre av Noreg sine åtte innskrivingar på verdsarvlista ligg i Vestland. Dette gjer Vestland til det fylket i Noreg som har flest verdsarvstadar. Urnes stavkyrkje og Bryggen i Bergen vart innskriver på verdsarvlista i 1979 som Noreg sine to første innskrivingar. I 2006 vart Vestnorsk fjordlandskap innskriver på verdsarvlista som Noreg si første naturområde-innskriving. I 2003 vedtok Unesco

konvensjonen om vern av den immaterielle kulturarven og i 2016 vart Oselvarverkstaden innskrive som "beste vernepraksis". I 2021 vart den nordiske tradisjonen med klinkbygde båtar skriven inn på lista over immateriell kulturarv. I tillegg er det sett i verk arbeid med å få ølbrygging med kveik inn på UNESCO si liste over immateriell kulturarv.

Dei tre verdsarvstadane Urnes, Bryggen og Vestnorsk Fjordlandskap representerer tre unike sider ved vår historie, og viser mellomalderens kyrkjebygging, dei lange handelstradisjonane med tørrfisk mellom Noreg og resten av verda, og kulturlandskapet i nokon av verda sine vakraste fjordar. Sjølv om Verdsarvstadane skil seg frå kvarandre både med tematikk og utstrekning, er fjorden og sjøen eit samlande element knytt. Den immaterielle kulturarven med båtbygging og ølbrygging bidreg til fleire perspektiv på verdsarven.

Med tre innskrivingar på verdsarvlista har Vestland er eit godt utgangspunkt for å ta ei leiande rolle innan bevaring, kunnskapsdeling og verdiskaping.

Det er i dag stort fokus på lokalsamfunnet rundt verdsarven og verdsarven sett i frå i det lokale perspektivet. Framover er det behov for å løfte blikket ut over det lokale, sjå verdsarven i Vestland i ein regional, nasjonal og internasjonal samanheng og nytte Verdsarvkonvensjonen sitt føremål meir aktivt.

Konvensjonen sin artikkel 5 punkt 5 peikar på behovet for å opprette regionale sentre for å arbeide med verdsarven. Den statlege verdsarvpolitikken legg opp til at det skal opprettast eit autorisert verdsarvsenter ved alle landet sine verdsarvstadar. I Vestland er det berre Urnes stavkyrkje som har fått autorisert eit verdsarvsenter. Det er eit mål at alle dei tre verdsarvstadane i Vestland får etablert sitt autoriserte verdsarvsenter med dertil høvelege lokale til si verksemd. Det er også eit mål at verdsarvstadane i Vestland styrker samhandlinga seg imellom og prioriterer arbeidet med kunnskapsbygging og kunnskapsdeling.

Berekraft er eit nøkkelord for bevaring og utvikling av verdsarven i fylket. Berekraft kan knytast til bevaring og istandsetjing av verdsarvstadane, men må også sjåast i forhold til bruken av verdsarven og den verdiskapinga som skjer som fylje av verdsarvstatusen. Verdsarvstadane er svært populære reisemål og bidreg til stor verdiskaping både lokalt og regionalt. Ei utfordring her har vore at enkelte områder i verdsarven har fått for mykje besøk, noko som har vore utfordrande både for bevaringa av verdsarven og for opplevinga til dei besøkjande. Det er difor behov for å arbeide for ein meir berekraftig bruk av verdsarven i turismesamanheng.

Verdsarven og etablering av autoriserte verdsarvsenter kan utviklast til eit reiskap for å fremme deltaking, demokrati og mangfald. Verdsarvkonvensjonen sitt føremål om å identifisere, sikre, bevare og formidle verdsarv av framifrå universell verdi og overlevere denne til framtidige generasjonar er eit godt utgangspunkt for deltaking frå ulike grupper og ulike nasjonar.

Verdsarven bidreg med ei stor økonomisk-, sosial- og kulturell verdiskaping i Vestland. Det er her viktig at framtidig verdiskaping er berekraftig og skjer på premissane til verdsarven slik at verdiskapinga ikkje fører til reduksjon av verdsarvverdiane. Det er her viktig at ein bruker verdsarven og ikkje forbruker den.

I 1972 vart UNESCO sin verdsarvkonvensjon etablert. Dette som eit svar på det aukande presset mot kulturminne og naturområde i form av turisme, krig, naturkatastrofe, forfall og forureining. Føremålet med Verdsarvkonvensjonen er å identifisere, sikre, bevare og formidle verdsarv av framifrå universell verdi og overlevere denne til framtidige generasjonar. Lista over den unike kultur- og naturarven vart oppretta gjennom Konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv (World Heritage Convention). Lista er etablert på bakgrunn av at nokon av verdens byggverk og naturområde har ei så stor betydning at tapet av dei ville vere uerstattelege for menneskeheita. Dette er kultur- og naturarv som har ein så stor verdi at verda har eit felles ansvar for å ta vare på desse stadane.

Kunnskapsutvikling og kunnskapsdeling er viktige element for verdsarvkonvensjonen sitt føremål. For å oppnå gode resultat er det viktig med samhandling med lokalsamfunna, mellom verdsarvstadene og med ulike kunnskapsorganisasjonar som musea, høgskule og universitet. Verdsarvsentre vil her kunne fungere som møteplassar for kunnskaps utvikling, kunnskapsdeling og formidling.

Mål: Vestland tar vare på verdsarven og utvikle dei tre verdsarvstadene i fylket som døme på beste praksis innanfor natur- og kulturmiljøforvaltning.

1.6. Museum

Vestland er ein sterk museumsregion med eit stort mangfald av museum. Musea i Vestland er frie institusjonar som skal bidra i debatt, danning og fellesskap i eit ope og demokratisk samfunn.

Dei konsoliderte musea i Vestland skal fungere som viktige regionale kultur- og kunnskapsinstitusjonar. I samfunnsoppdraget ligg ivaretaking og formidling av dei materielle og immaterielle spora etter folk og samfunn.

Konsolidert museum i Vestland	Tal årsverk	Driftsinntekter	Gjenstandar	Bygningar
Baroniet i Rosendal	11,5	22 mill.	13 000	19
Bymuseet i Bergen	56	68 mill.	92 000	105
Hardanger og Voss Museum	57,9	62 mill.	52 000	133
KODE Kunstmuseer og komponisthjem	63,2	146 mill.	51 000	19
Museum Vest	59,5	75 mill.	33 000	50
Museumssenteret i Hordaland	38,8	40 mill.	40 000	109
Kraftmuseet	15,8	18 mill.	12 000	27
Sunnhordland Museum	8,9	11 mill.	23 000	49
Musea i Sogn og Fjordane	56,5	72 mill.	126 000	176
Nynorsk kultursentrum (her inngår Olav H. Hauge-senteret i Ulvik)	25,4	33 mill.	7 300	5

Vestland har også mange lokale samlingar og bygdetun som ikkje er del av dei større konsoliderte musea. Storparten av desse vert drive av frivillige som legg ned stor innsats for å formidle kulturarven. Det skal vere enkelt for desse å halde fram og vidareutvikle sitt arbeid.

Skal Vestland bli ein leiande region på museumsfeltet må dei konsoliderte musea bli sette i stand til å løyse samfunnsoppdraget. I Vestland er det særlege behov og utfordringar knytt til bevaringstenester, fellesmagasin og til restaurering og vedlikehald av den store bygningsarven.

For å møte morgondagens utfordringar må musea i Vestland vurdere om dagens organisering er optimal eller om musea kan styrke seg gjennom nye konsolideringar og samarbeidsavtaler.

Både stat, fylke, kommunar og frivillig kulturvern må medverke i arbeidet med å forme og løfte museumsarbeidet i Vestland.

Musea har stor kunnskap om berekraftig bruk av naturen, skjøtsel av kulturlandskap og korleis ein bygger klimatilpassa. Musea må gjere denne kunnskapen relevant i dagens situasjon, bidra til å skape merksemd og debatt kring klimautfordringane, samt vise til kunnskapsbasert og berekraftig forvaltning av kultur- og naturressursane.

Musea skal vere aktive samfunnsinstitusjonar som legg til rette for mange stemmer, historier og perspektiv. Dei skal legge til rette for frivillig engasjement og samspel med lokalsamfunna og ta i vare ein viktig funksjon som møteplass for utveksling av kunnskap og praksis. Musea må halde fram sin aktive rolle som arena og møteplass for viktig samfunnsdebatt og gjennom dette bidra positivt til deltaking, mangfald og inkludering. Musea må legge særleg vekt på å nå fram til komande generasjonar og grupper av befolkninga som ikkje naturleg oppsøker musea.

Musea skaper store verdiar for samfunnet gjennom sitt arbeid med ivaretaking og formidling av kulturarven.

Gjennom kunnskapsbasert arbeid har musea stor tillit i samfunnet og potensialet for samskaping med frivillig sektor er stort.

Musea har også eit særleg potensiale til å bidra inn i eit berekraftig kulturbasert reiseliv. Musea må kople sine tenester med turistane sine ønske om kulturopplevingar og inngå samarbeid med reiselivsaktørar. Musea må halde fram arbeidet med å bli meir attraktive for besøk gjennom å legge til rette tilboda og bli meir synlege og lettare tilgjengelege fysisk og digitalt.

I Vestland, som elles i landet, er det eit stort behov for læringsarenaer for etter – og vidareutdanning innafor bygningsvern. For at Vestland skal styrke sin posisjon som ein attraktiv region for kompetansebygging i tradisjonshandverk, må musea samordne sin innsats på dette området og utvikle både fagkompetanse og tenester for bygningshandverksopplæring.

Musea i Vestland har behov for å styrke eigen forskingsaktivitet. Utover generell auka forskingsaktivitet og høgare forskingskompetanse ved musea, er det eit mål å styrke samarbeidet på tvers av museumsinstitusjonane og mellom musea og universitets- og høgskulesektoren.

Mål: Musea i Vestland er aktive og relevante kultur- og kunnskapsinstitusjonar med godt organiserte fellestenester

2. Idrett, friluftsliv og e-sport

I Kultur og likestillingsdepartementet sin rettleiar for planarbeid innan idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet, står det: "Idrett og fysisk aktivitet er det området som engasjerer flest mennesker i fritiden. Det krev aktiv samfunnsplanlegging for å ivareta disse interessene i arealforvaltningen, og for å få til en fornuftig tilrettelegging og organisering av de ulike aktivitetene. For å oppnå dette blir det stadig viktigere å utvikle gode planer som politiske styringsredskaper for utviklingen innenfor idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv. Gjennom planene skal området bli gjenstand for klare behovsvurderinger i forhold til samfunnsmessige og idrettspolitiske mål."

Fysisk aktivitet er eigenorganiserte trenings- og mosjonsaktivitetar og aktivitetar prega av lek. Idrett er aktivitet i form av trening eller konkurranse i den organiserte idretten. Friluftsliv er opphald og fysisk aktivitet i friluft i fritida med sikte på miljøforandring og naturoppleving. Ulike aktivitetar utøvd i same anlegg/arena kan vere fysisk aktivitet, idrett eller friluftsliv, avhengig av intensitet eller motivasjon for aktiviteten. Døme på slike aktivitetar er å gå/springe, orientering, sykling, symjing, padling og klatring.

E-sport og gaming i Vestland er eit aktivt og veksande miljø som har etablert seg som satsingsområde både innan forskning, utdanning og fritidstilbod. Ein skil mellom sosial gaming, breidde e-sport og topp e-sport. I sosial gaming fokuserer ein på å ha det kjekt i fellesskap. I breidde e-sport er det strukturerte treningar, kampar og oppfølging frå trenarar, med fokus på å inkludere flest mogleg. I topp e-sport er hovudfokuset talentutvikling og prestasjon.

FN sine berekraftsmål gir viktige perspektiv og utfordringar i høve det å skape ei berekraftig aktivitets- og anleggsutvikling både økonomisk, sosialt og miljømessig.

2.1. Fysisk aktivitet

I Handlingsplan for fysisk aktivitet 2020–2029 står det: "Å være fysisk aktiv kan gi glede, mestring, opplevelser, tilhørighet, sosialt samvær, livskvalitet, frihet og mulighet til utfoldelse ut fra egne forutsetninger. I tillegg til bedre livskvalitet og helse for den enkelte, har dette betydning for samfunnets bærekraft. Fysisk aktivitet kan blant annet bidra til at vi kan stå lenger i arbeid, at vi kan være selvhjulpne lengst mulig og redusere behovet for helse- og omsorgstjenester".

Grunnlaget for god helse vert lagt tidleg i livet. Haldningar og aktivitetsmønster vert innarbeidd i barne- og ungdomsåra. Det er ein klar samheng mellom fysisk aktivitet som ung og helse som vaksen. Ulikskap i økonomi og helse fører til ei rekkje negative konsekvensar som vi t.d. kan sjå i Ungdataundersøkingar, levekårsundersøkingar og folkehelseprofilane til kommunane. Døme på utfordringar er færre vener, fleire psykiske problem, mistrivnad på skulen, ikkje ete frukost, ikkje aktiv i organisert aktivitet og utrygge i eige nabolag. Hovudfokus er på befolkningsretta tiltak som når mange. Det er avgjerande at dei aktive og sunne vala er enkle å velje, og såleis reduserer helseskilnaden mellom sosiale lag, etniske grupper og kjønn.

Det er eit aukande fråfall blant ungdom frå frivillige organisasjonar. Fleire og yngre ungdom nyttar tilbod i kommersielle treningssenter og for mange kan dette vere ei økonomisk barriere. Kroppspress er eit aukande problem, der særleg ungdom er utsette og det må vere eit mål å utvikle rimelege og uforpliktande aktivitetstilbod for ungdom som eit av fleire tiltak som motvekt. Tilrettelegging for eigenorganisert aktivitet kan mellom anna gjerast gjennom innovativ bygging av nærmiljøanlegg, utlån av utstyr, tilbod om attraktiv treningstid og gode område for aktivitet i tettstader og byrom. For å hindre

inaktivitet blant barn og ungdom bør det leggst til rette for aktivitetar som appellerer til desse gruppene. Eigenorganiserte aktivitetar med fokus på meistring og leik, treff gjerne ungdomar som ikkje finn seg til rette i meir organiserte formar for fysisk aktivitet.

Å sikre god tilgang på ulike typar anlegg kan vere med på å jamne ut ulikskap og utanforskap. For å lykkast med å auke kvardags- og fritidsaktivitetar er det naudsynt med samarbeid mellom kommunar, fylkeskommunar, stat, helseføretak, høgskular, universitet, private og frivillige aktørar. Idrett og friluftsliv er arenaer der det kan vere plass til alle, med eit stort mangfald av formar for aktivitetar. Idretts- og friluftsgesamtverksamheita representerer eit lågterskeltilbod, og gir samstundes høve til utvikling og spesialisering. Dei er òg viktige arenaer for utvikling av inkluderande fellesskap og møtearenaer på tvers av generasjonar og sosiale og kulturelle skiljelinjer. Samarbeid på tvers i klynger og gjennom ulike samarbeidsprosjekt fører til gode modellar og målretta utvikling.

Fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv har ein eigenverdi som er knytt til oppleving av glede, meistring, fellesskap, ein nytteverdi med positiv verknad på folk si fysiske, sosiale og mentale helse og ein samfunnsverdi ved m.a. å bidra til utvikling av gode lokalsamfunn.

- Mål:** Innbyggjarar i Vestland skal kunne vere fysisk aktive etter ønske og føresetnader i deira nærmiljø.
1. Fleire barn, unge og vaksne i fysisk aktivitet kvar dag
 2. Gjere dei aktive vala enkle, med særleg fokus på barn og unge.
 3. Få dei inaktive aktive. Særleg tilrettelegging for personar med nedsett funksjonsevne, fleirkulturelle og eldre.

2.1.1. Idrett

Idrett spelar ei viktig rolle i samfunnet og er sterkt forankra i lokalmiljøa. Idrettslaga skaper sosiale fellesskap, trygge oppvekstmiljø og levande lokalsamfunn. Frivillig arbeid er berykjninga i idrettslaga si verksemd. Det er ei utfordring å stimulere til framhaldande sterk frivillig innsats frå ulike aldersgrupper. Vestland idrettskrets er den største ungdomsorganisasjonen i Vestland.

Aktivitetstilbodet bør femne om dei som vil trene ein gong i veka og dei som vil konkurrere på høgt nivå. Tilbod om nye idrettar bør vurderast der forholda ligg til rette for det. Gjerne i samarbeid mellom fleire idrettslag og kommunar. Idrettslag tek på seg eit utvida samfunnsansvar gjennom å tilby aktivitetar til fleire enn eigne medlemmer. Gjennom samarbeid med kommunar (t.d. skule/SFO, frisklivssentralar, treningskontaktar og institusjonar) kan inaktive, fleirkulturelle og personar innan psykisk helsevern få ein meir aktiv kvardag og vere ein del av eit idrettsmiljø. Det har ein meirverdi at aktiviteten finn stad i idrettslag med sosiale fellesskap og demokratisk organisering. Det å aktivisere nye grupper, som ikkje nødvendigvis er motiverte til aktivitet, krev kompetanse og kapasitet, som den frivillige idretten kanskje ikkje har. Kontinuerleg trenar- og leiarutvikling i idrettslaga er avgjerande for å kunne vere denne samfunnsaktøren. Idrettens hus er viktige service- og kompetansesenter for å støtte dei frivillige i deira arbeid. Alle kommunar med meir enn tre idrettslag skal ha idrettsråd, som skal målbera idretten sine ønskje og behov lokalt. Idretten er ein viktig hørings- og samarbeidspart på lokalt og regionalt nivå i høve planarbeid og utvikling av aktivitet og anlegg.

Idrettsutøvarar frå Vestland presterer godt i nasjonale og internasjonale meisterskap og set Vestland på kartet. Det er av stor verdi for Vestland å ha toppidrettsmiljø som skapar store opplevingar for innbyggjarane, og samstundes gir yngre idrettsutøvarar noko å identifisere seg med. Stipend til unge lovande utøvarar, samt markering av OL og VM medaljørar på seniornivå, er eit tiltak frå fylkeskommunen for å stimulere og inspirere til vidareutvikling. Fleire kommunar har også tilsvarende ordningar for å heidre utøvarane sine. Dette er verkemiddel som blir sett stor pris på av utøvarane.

Det krevst stadig utvikling for at Vestland framleis skal ha utøvarar på internasjonalt toppnivå. Olympiatoppen Vest (OLTV) er det regionale organet for toppidrett i Vestland. Kompetanseutvikling retta mot unge lovande utøvarar, toppidrettsutøvarar og trenarar er blant ansvarsoppgåvene til OLTV. Som ein har sett andre stadar i landet kan ein lette dette arbeidet ved å samle fleire miljø under same tak, og dermed få kortare avstand mellom dagens kunnskap og nytenkande forskning. Unge talent må sikrast eit heilskapleg tilbod, og dei beste må sikrast treningskvalitet på internasjonalt toppnivå. Unge utøvarar har høve til å kombinere idrettssatsing og utdanning ved fleire vidaregåande skular med tilrettelegging for idrett. OLTV medverkar til kompetanseheving i desse tilboda. Utvikling av utøvarar og trenarar i vidaregåande skular vil auke kunnskapsnivået, samstundes som det vil gi fleire utøvarar, trenarar og leiarar inn i toppidretten på sikt. Toppidrett er også eit samarbeidsområde for Idrettsklynge Vest. Viktige tema som blir teke opp i idrettsklynga er FoU-arbeid, kurs, testing, studietilbod, anleggssituasjon og liknande.

Nasjonale arrangementsstrategi 2020 - 2030 set fokus på Noreg som berekraftig og innovativt arrangørland. Strategien skal bidra til at Noreg og norske aktørar får maksimalt igjen for å vere vertskap for ulike festivalar, meisterskap og andre arrangement i heile landet. Den skal også gjere Noreg og norske aktørar meir attraktive som vertskap internasjonalt, i kampen om å tiltrekke seg større internasjonale arrangement. Idrettsarrangement kan vere ein nyttig og viktig rekrutterings- og samlingsstad for idretten. Nasjonale og internasjonale idrettsarrangement spelar ei viktig rolle for å syne breidda og engasjementet som idretten skapar. Det er også viktige arenaer for å profilere både idrettane, idrettslaga, regionane og fylket generelt. For at Vestland skal vere ein attraktiv vertskapsregion for berekraftige arrangement er det avgjerande at idretten saman med det offentlege og private aktørar legg til rette for/utviklar nettverk, kompetanse, anlegg og føreseielege tilskotsordningar. Smarte løysingar for transport, meir bruk av digitale møteplassar, resirkulering av utstyr og forbruksvarer, eit bevisst forhold til klimaavtrykk av mat på arrangement, er alle mogelege innsatsområde for å skape meir berekraftige idrettsarrangement. Det finnast ei rekke ulike sertifiseringsordningar knytt til miljø og berekraft for bedrifter og organisasjonar. Felles for desse er at dei ofte er kostbare. Å utvikle slike ordningar som kan gjennomførast både økonomisk og praktisk for frivilligheita generelt og idretten spesielt kan vere viktig for å påverke idrettsarrangement til å bli meir berekraftige.

Betre rammevilkår for jente- og kvinneidretten, samt auke delen av kvinnelege leiarar er noko Noregs idrettsforbund har hatt særleg fokus på dei seinare åra. Dette blant anna gjennom samarbeid med særforbunda og «Like Moglegheiter». Målet er å inspirere idretten til å styrke likestillingsarbeidet, og at dette er starten på ein nasjonal dugnad for både breidde- og toppidretten. Vestland fylkeskommune har eit særleg fokus på likestilling mellom kjønna når det kjem til å utvikle anlegg for jenter, samt ved fordeling av stipend til unge lovande utøvarar.

Visjonen "fysisk aktiv kvar dag" er ei rettesnor for all tilrettelegging og det utfordrar anleggseigarar og idrettslag å differensiere idrettstilbodet slik at flest mogleg vert med. Det er eit aukande fråfall blant ungdom frå frivillige organisasjonar. Tilrettelegging for eigenorganisert aktivitet kan mellom anna gjerast gjennom innovativ bygging av nærmiljøanlegg, utlån av utstyr, tilbod om attraktiv treningstid og gode område for leik i tettstadar og byrom. Visjonen for Noregs idrettsforbund er «Idrettsglede for alle». Målet er å skape opne, inkluderande og varige aktivitetstilbod i idrettslaga, med særleg fokus på barn og ungdom.

Gjennom eit tett samarbeid på tvers av fag og organisasjonar vil vi fjerne barrierar som kan gjer at eit menneske med nedsett funksjonsevne ikkje finn sin veg til idrett og fysisk aktivitet. Gjennom å utvikle og implementere modellar og konkrete planar, jobbe for betre rekruttering, utprøving, meistring og opplæring. Knutepunktmodellen er ein av modellane i Idrettsklynge Vest, der barn og unge med særskilte behov (synlege eller usynlege) skal få lyst til å vere fysisk aktive, trivast på trening og oppleve fellesskap med kvarandre.

«Aktiv saman» er eit samarbeid mellom fleire frivillige organisasjonar, kommunar og fylkeskommunen og del av regional satsing på integrering gjennom idrett og friluftsliv. Hovudmålet med satsinga er å få fleire fleirkulturelle barn og unge meir fysisk aktive kvar dag, med særleg fokus på dei som er lite fysisk aktive eller inaktive. Gjennom dette samarbeidet har vi etablert møteplassar og nettverk der ein jobbar på tvers mellom idrett, friluftsliv og det offentlege. Det er stor breidde i satsinga og stadig fleire aktørar vert involverte.

Det å utvikle tilbod til barn og ungdom si fritid er i seg sjølv verdiskaping og vi ser tydeleg at idretten har ei stor rolle og eit samfunnsoppdrag som blir tatt på alvor. Verdiarbeid er ein kontinuerleg prosess som idretten har stort fokus på. Organisasjonen arbeider aktivt for å skape eit breitt og variert tilbod til barn og ungdom, motarbeide topping av lag i barneidretten, likestilling, trakassering, juks og ekskludering. Idrettens hus bør vidareutviklast som regionale kompetanseiningar for tilrettelegging av organisert idrett.

- Mål:** Innbyggjarar i Vestland skal kunne vere fysisk aktive etter ønske og føresetnader i deira nærmiljø.
1. Folk i alle aldrar og personar med særskilde behov skal få eit variert aktivitets- og idrettstilbod.
 2. Legge til rette for at unge lovande idrettsutøvarar og toppidrettsutøvarar skal få utvikle seg i lokalmiljøa/regionen.
 3. Legge til rette for at idretten i fylket kan arrangere større nasjonale og internasjonale idrettsarrangement.

2.1.2. Friluftsliv

Friluftsliv er eit av dei områda som har klart størst deltaking blant innbyggjarane. Heile 97% av alle nordmenn over 16 år deltok i 2021 på ein friluftslivsaktivitet, og nesten halvparten svarar at dei går på tur i nærmiljøet fleire gonger i veka. Samstundes ønsker mange å vere meir ute i naturen og friluftslivet spelar ei viktig rolle for å nå dei nasjonale måla om fysisk aktivitet i befolkninga. Turgåing og andre formar for enkelt friluftsliv krev lite planlegging og utstyr og er for dei fleste ei form for fysisk aktivitet der terskelen for deltaking er låg. Det å vere ute i naturen har også positiv innverknad på den psykiske helsa.

Moglegheita for å drive med friluftsliv har ein stor eigenverdi for mange. Det er ulike måtar å måle verdien av slike naturopplevingar på, t.d. ved å sjå på helseeffektar, bustadprisar og undersøkingar av kor mykje folk er villige til betale for å ta del i ulike aktivitetar/opplevingar. Berre det å ha utsyn til natur frå der dei bur og oppheld seg er ein kvalitet mange set høgt. I eit samfunnsøkonomisk perspektiv utgjer helseeffektane av friluftsliv store verdier.

Allemannsretten og friluftsløva er grunnleggande føresetnader for friluftslivet, og gir m.a. rett til fri ferdsel i utmark og på sjøen. Gjennom å betre kunnskapen om friluftsløva i befolkninga blir folk meir bevisst på kva rettar og pliktar som gjeld når dei ferdast i naturen.

I arealsamanheng er det viktig å unngå planar og tiltak som set allemannsretten til side og gjer ferdsel i naturen vanskeleg. Dei fleste kommunar i Vestland har gjennomført kartlegging og verdsetting av friluftsområde og mange kommunar er i gang med å lage planar for friluftslivets ferdselsårer. Dette gir eit viktig kunnskapsgrunnlag som kan nyttast til å ta i vare friluftsområda i kommunen. Ein plan for friluftslivets ferdselsårer er dessutan eit viktig verktøy for kommunane for å forvalte og vidareutvikle stiar, turveggar og løypenett.

Det er ønskeleg å legge til rette for eit breitt, inkluderande og variert aktivitetstilbod. Ulike prosjekt og satsingar bidreg til å gjere friluftslivet meir tilgjengeleg for fleire brukarar. Gjennom kartlegging av universell utforming på turveggar og i friområde, får kommunar og friluftsråd betre oversikt over kor

tilgjengeleg friluftsområda dei forvaltar er for folk med nedsett funksjonsevne. Riktig tilrettelegging er og viktig for at fleire brukarar skal kunne ta del i friluftslivet. Ved å legge til rette for friluftsliv der folk bur, oppnår ein at innbyggjarane får gode høve til friluftsliv i nærmiljøet. Slike nærfriluftsområde senkar terskelen for å drive med friluftsliv og reduserast behovet for å transport i samband med friluftslivsaktivitetar.

Ei utfordring i samfunnet i dag er å hindre for mykje stillesitting blant barn og unge. I følge FHI er det t.d. berre rundt halvparten av 15-åringar som oppfyller målet om 60 minuttars fysisk aktivitet kvar dag. Også her spelar friluftslivet ei viktig rolle. Ved å bidra til utviklinga av t.d. nyskapande aktivitetsanlegg og stiar og anlegg for sykling, ønsker fylkeskommunen å skape eigenorganiserte aktivitetstilbod som særleg appellere til barn og ungdom.

Som elles i samfunnet er berekraft og eit tema når det gjeld friluftsliv. Eit berekraftig friluftsliv handlar om å ta vare på dei naturgitte føresetnadane for friluftslivet og at friluftslivsaktivitetane i minst mogleg grad skal belaste natur og miljø. All tilrettelegging bør gjerast så skånsamt som mogleg utan unødige inngrep i terreng og landskap. Auka ferdsel og meir ekstremvêr bidreg til eit auka behov for å tenke berekraftig tilrettelegging. Mange plassar må stiar og turvegar tole høg bruk og periodar med kraftig nedbør.

Statleg sikring av friluftsområde er ein hensiktsmessig måte å sikre at attraktive område for friluftsliv får eit vern mot utbygging og kan forvaltast i eit langsiktig perspektiv.

- Mål: Innbyggjarar i Vestland skal kunne vere fysisk aktive etter ønske og føresetnader i deira nærmiljø.
1. Fleire, særleg barn og ungdom og menneske med særlege behov, skal delta i friluftsliv på jamleg og varig basis.
 2. Ta i vare moglegheitene for å utøve allemannsretten gjennom m.a. å sikre areal, og legge til rette for eit variert og inkluderande friluftsliv.
 3. Sikre tilstrekkeleg kunnskap om friluftsliv og friluftsområde, slik at alle får moglegheit til å drive med friluftsliv i nærmiljøet.
 4. Friluftslivet skal vere berekraftig og framtidsretta.

2.2. Anlegg for idrett og fysisk aktivitet

Gode anlegg for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv skaper gode rammer for aktivitet i nærmiljø og der folk bur og er. Attraktive nærmiljø som appellere til aktivitet og rørsleglede vil vere med på å gi barn og unge gode rammer for ein god og aktiv oppvekst. Samtidig vil det rekruttere til meir aktivitet, både organisert og eigenorganisert, i breidde og topp.

Idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv er det området som engasjerer flest menneske i fritida.

Anleggsutvikling er eit viktig verkemiddel for å nå visjonen «fysisk aktiv kvar dag». Det er innbyggjarane sitt behov for aktivitet som skal liggje til grunn for kva anlegg som skal byggast for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv. Eit godt kunnskapsgrunnlag, god planforankring, samhandling mellom offentleg, frivillig og privat sektor på ulike nivå kombinert med brei medverknad frå innbyggjarane er viktig for å kunne møte framtidens behov. Tverrsektoriell samhandling er avgjerande for ei heilskapleg forvaltning og ei utvikling som går i rett retning.

Bruken av offentlege idrettsanlegg bør vere gratis for barn og ungdom. Målretta tilrettelegging av anlegg for idrett og fysisk aktivitet skal bygge på gode behovsvurderingar. Dette bidreg til å realisere nasjonale mål innan idrett, fysisk aktivitet, friluftsliv og betre folkehelse. Vestland ønsker å vere eit føregangsfylke

innan universell utforming ved å skape eit samfunn der alle vert inkludert i alle livsfasar. Anleggseigarar pliktar å etablere og rehabilitering anlegg slik at dei tilfredsstillar krav til universell utforming.

Spelemiddelordninga, overskot frå Norsk Tipping, er ei viktig finansieringsordning for anlegg. Fylkeskommunane har fullmakt til å fordele spelemidlane som kvart år vert stilt til disposisjon. Kulturdepartementet viser til "Bestemmelser om tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet" utgitt kvart år. Dei krev at fylkeskommunane og kommunane har ein planforankra anleggs- og aktivitetspolitikk med prioriteringsliste over søknadar. Søkarar er ansvarleg for å fremme søknad og få offentlege godkjenningar. Fylkeskommunen bidreg med rådgiving frå søkarar har ein ide til ferdig bygd anlegg og utbetaling av spelemidlar.

I følge rapport "Spillemidlar til idrettsanlegg 2020" utgitt av Kultur og likestillingsdepartementet og Norges Idrettsforbund, er det Vestland fylke som har lengst ventetid på utbetaling av spelemidlar i heile landet. I planperioden vil det bli jobba med å påverke dei statlege føringane, for å redusere etterslepet på spelemidlar til anlegg for idrett og fysisk aktivitet i Vestland. Samstundes vil det vere hensiktsmessig å jobbe vidare med å oppdatere både oversikt over strategisk viktige anlegg i fylket, og det generelle anleggsregisteret. På denne måten vil ein få eit kunnskapsgrunnlag for å sikre målretta utvikling av anlegg i Vestland.

Vestland fylkeskommune ønsker å satse på innovativ og berekraftig utvikling av anlegg, der ein vektlegg bruk av kunnskap og brei medverknad for å bygge dei riktige anlegga. Gjennom prosjektet Nyskapande aktivitetsanlegg utviklar ein berekraftige modellanlegg som er nyskapande og inspirerande på tvers av aktivitetar og idrettar. Desse anlegga skal dekke lokale behov, men samstundes ha nasjonal relevans. Prosjektet omhandlar både nærmiljøanlegg, idretts- og aktivitetshallar, og er eit samarbeid med m.a. Lokale og Anlægsfonden i Danmark, Tverga, KS og Vestland idrettskrets. Dette er ein modell som skal skape berekraftige anlegg som skal vere relevant og attraktiv for mange - og med eit langsiktig perspektiv – både økonomisk, miljømessig og sosialt. Eit døme på ein arena for allsidig og fleksibel eigenorganisert aktivitet er Fysak-hus i Bergen.

Samordning av aktivitet og meir sambruk av anlegg vil t.d. skape sosiale møteplassar og redusere transportbehov. Andre måtar å tenkje berekraft på dette område kan vere auka medvit kring deling og gjenbruk av utstyr og å rehabilitering og forbetre eksisterande anlegg. Kva som er dei beste, mest føremålstenlege og framtidsette løysingane må ein komme fram til i samarbeid med aktuelle aktørar, som t.d. idretten. Vestland fylkeskommune etablerte i 2021 ei samarbeidsavtale med Vestland idrettskrets knytt til berekraftig anleggsutvikling. Gjennom denne avtala kan ein skape ein arena der ein i samarbeid arbeider fram dei gode løysingane for heile Vestland.

Det kan vere ein utfordrande balansegang med god tilgang til anlegg, samtidig som anleggsutbygginga bør rettast inn mot der det er befolkningsgrunnlag for det. Samlokalisering bør prioriterast for å styrke idretten som sosial møteplass i lokalsamfunnet. Dette sparar også både areal og tid. Det kan t.d. vurderast både bibliotek og kafé knytt til klubbhus, idrettsparkar og idrettshallar.

Etablering av spesialanlegg som skyteanlegg, golfanlegg, motorsportanlegg og skianlegg er døme på anlegg som bør vurderast nøye med omsyn til plassering og rehabilitering. Samfunnet står overfor klimaendringar og må truleg i større grad ta omsyn til økonomi i framtidens anleggsutbygging i høve materialval osv. Ras, flaum og orkan stiller strengare krav til plassering og forsvarleg byggeteknikk.

- Mål: Innbyggjarar i Vestland skal kunne vere fysisk aktive etter ønske og føresetnader i deira nærmiljø.
1. Varierte anleggstypar for idrett og fysisk aktivitet bør vere tilgjengelege i lokalsamfunnet som t.d. ved skular og i anleggsparkar.
 2. Utvikle anlegg som tilfredsstillar sær-idrettslege toppidrettsbehov der det kan arrangerast nasjonale og internasjonale meisterskap.

2.3. E-sport og gaming i Vestland

E-sport og gaming i Vestland er eit aktivt og veksande miljø som har etablert seg som satsingsområde både innan forskning, utdanning og fritidstilbod. Ettersom e-sport og gaming er ein viktig fritidsaktivitet for barn og unge, er det eit behov for organiserte tilbod og arena med fokus på inkludering og fellesskap, samt motverke negative folkehelseutfall. Det er i dag eit felles mål og ønske på tvers av ulike miljøer at ein får organiserte rammer for e-sport og gaming som kan betre koplinga til sosiale fysiske møteplassar i interaksjon med trening, fysisk aktivitet og kosthald. 86 prosent av 9–18-åringar spelar dataspel: 96 prosent av gutane og 76 prosent av jentene.

Fylkestinget vedtok i september 2021 strategi for e-sport og gaming i Vestland, som det første fylket i landet. Samarbeidet med Idrettsklynge Vest og Vestland E-sport har vore sentralt. Dette er eit felt som går på tvers av både geografi, fag og forvaltningsnivå, og eit tverrfagleg systematisk arbeid vil legge gode rammer for den vidare utviklinga. Det gode arbeidet i Vestland har allereie hatt ringverknader både regionalt og nasjonalt, og dette vil utvikle seg vidare i planperioden.

Økonomi kan vere ein barriere for deltaking. Det bør utviklast gode løysingar både for sambruk av utstyr og lokale. Ulike tilskotsordningar lokalt og regionalt bør innrettast slik at det er mogleg å søkje om tilskot til å utvikle gode tilbod lokalt.

Den sosiale berekrafta er viktig i alt utviklingsarbeid knytt til barn og ungdom. Det sosiale i det digitale er eit spennande og utfordrande område, og ein del av strategien og arbeidet med e-sport og gaming i Vestland, er å styrke kompetansen på dette område.

Rapporten Møteplass datakultur og strategien Spillerom – Dataspillstrategi 2019–2023 viser til at e-sport tilbod bør etablerast i eksisterande møteplassar som t.d. lokala til idrettslaga, fritidsklubbar, i idrettshallar, bibliotek eller hos treningssenter. Ved oppgradering eller bygging av idrettshallar og andre kommunale lokale bør ein legge praktisk til rette for eigna areal som potensielt kan vere lokale for noverande og framtidige klubbar for e-sport og gaming.

Satsing på e-sport og gaming kan vere ein felles arena for inkludering, fellesskap og moglegheiter for å delta uavhengig av sosial bakgrunn, inntekt og utdanning. Det kan vere inkludering på tvers av kjønn og inkludering uavhengig av sosial og etnisk bakgrunn samt inkludering av personar med nedsett funksjonsevne. I tillegg kan det vere breiare inkludering og rekruttering til idrettslag, frivillige organisasjonar, ungdomsklubbar og andre arenaer for organisert aktivitet innan kultur, idrett og frivilligheit.

Samarbeid gir verdiskaping på tvers av aktørar og organisasjonar. Verdier i form av t.d. kunnskap og deling av ressursar. E-sport og gaming har i tillegg ein klar eigenverdi som aktivitet og verdi som fritidstilbod, meistringsarena og gjennom deltaking. I tillegg vil det truleg bli langt fleire små og store arrangement knytt til tema i planperioden, noko som vil ha potensiell verdiskaping både lokalt, regionalt, nasjonalt og kanskje også internasjonalt.

Vestlandet E-sport, Idrettsklynge Vest og miljøet for e-sport og gaming i Vestland har allereie teke ei rolle nasjonalt i arbeidet med å utvikle dette område. I planperioden vil den nasjonale rolla bli vidareutvikla.

Mål: Vestland fylkeskommune skal vere ein tilretteleggjar og kunnskapsressurs for e-sport og gaming i Vestland, med utgangspunkt i prinsippet om ei armlengds avstand.

3. Frivillig sektor

3.1. Frivilligheita i Vestland

Det frivillige engasjementet står svært sterkt i Vestland, og utgjør basisen i det lokale kulturlivet. Frivillig sektor er stor og mangfaldig, med breie interesseområde, stor deltaking og høg organisasjonsgrad. Å vere frivillig har ein sterk eigenverdi og frivilligheita skapar store verdier for samfunnet. Frivillig sektor er sjølvstendig og skal sette eigne mål. Det offentlege verdset og bygger opp under det frivillige kultur- og idrettsliv og syte for gode og føreseielege rammevilkår. Særleg må det offentlege legge til rette for gode arenaer og møteplassar til å utøve, øving, produksjon og framsyning.

Frivillig sektor inneheld mange typar engasjement som er viktig i samfunnet, og fremmer deltaking, engasjement, demokrati, inkludering, betre folkehelse, velferd og lokalsamfunnsutvikling. Det skal vere enkelt å vere frivillig og kunne delta. Derfor må vi styrke og løfte frivilligheita og organisasjonslivet, redusere barrierane for deltaking og møte samfunnsendingane vi står ovanfor. Dei frivillige organisasjonane og det offentlege må i lag bidra til dette.

Denne planen omhandlar i hovudsak frivilligheit knytt til kultur. Det er frivillig innsats og engasjement innan dei fleste deler av kultur- og idrettslivet, og grensa mellom profesjonell og amatør er ikkje alltid klar. Institusjonar og tiltak er i varierende grad samansett av begge kategoriar, noko som gir ein god dynamikk. Sjølv om det profesjonelle og frivillige kultur- og idrettsliv er samanvevd er det eit skilje i kva verkemiddel og reiskapar dei treng for å for å vere levedyktige, få utvikling og vekst.

Vestland har mange tradisjonelle, etablerte frivillige organisasjonar, og i tillegg er det ein stor frivillig innsats som er meir tiltaksbasert ofte knytt til tidsavgrensa arrangement. Vestland er t.d. eit sterkt festivalfylke, og frivillig innsats er heilt sentral for dei aller fleste festivalane. Festivalane er også eit godt eksempel på møte mellom frivillig engasjement og profesjonell kunst, kultur og idrett. Koplinga mellom profesjonelle og amatørar bør utviklast på fleire felt då dette kan vere med på å utvikle og inspirere begge partar, ikkje minst når det gjeld barn og unge.

Eigenaktivitet er grunnlaget for det frivillige kultur- og idrettsliv, som skapar fellesskap og livskvalitet i lokalmiljøet både for vaksne og barn. Gleda ved kultur og idrett – det å syngje i kor, spele gitar, spele tennis eller fotball utan at ein er best, gir livsinnhald til enkeltmenneske og samfunnet. Ei eit samfunn der psykisk uhelse er ein av dei største trugslane for folkehelse, er eigenaktivitet og frivillig engasjement er svært viktig. Frivilligheita kan tilby trygge sosiale miljø og bidra til at folk kan leve aktive liv, meistre og lære. Frivillig sektor bidrar i svært stor grad til den sosiale dimensjonen av berekraftsmåla, og kan vidareutvikle og styrke denne dimensjonen. Det frivillige kultur- og idrettsliv er basisen og ei viktig drivkraft i gode, berekraftige lokalsamfunn med stabile sosiale strukturar.

Tillit er omtalt som «det nordiske gullet». Her spelar sivilsamfunnet sine organisasjonar og frivilligheita ei sentral rolle. Frivilligheita må vere opne for nye former for organisering og nye måtar å engasjere seg som frivillig. Det må leggast til rette for aktivitet og engasjement som kjem «nedanfrå og opp». Frivilligheita må senke barrierane for deltaking, slik at alle kan vere med – uavhengig av kulturbakgrunn, legning, funksjonsnivå eller sosioøkonomisk bakgrunn.

Ein del frivillig engasjement er grunnlagt på klimainteresse, og dette engasjementet brer seg også ut til fleire deler av det frivillige kultur- og idrettslivet. Berekraftig utvikling i Vestland føreset kunnskap, engasjement og medverknad frå det breie lag av samfunnet i heile regionen, og her kan det frivillige kultur- og idrettsliv spele ei stor rolle.

Frivillig sektor skaper store verdier for samfunnet og demokratiet. Den må endre seg i takt med andre samfunnsendringar, m.a. endra demografi. Vi blir fleire eldre, færre vel å bu i distrikta og samfunnet blir meir mangfaldig. Frivilligheita må utvikle lokalsamfunna og bidra til nyskaping og nytenking.

Mål: Frivillig innsats og deltaking skal vere ei sterk kraft i sine lokalmiljø og bidra til å styrke berekraftige og inkluderande samfunn.

4. Kunst og kultur

4.1. Arenaer og møteplassar

Arenaene og møteplassane våre skal vere opne for alle og fremme aktivitet, læring, samhandling og opplevingar. Små og store kulturbygg og kulturhus, kyrkje og kyrkjelydshus, anlegg for fysisk aktivitet, møteplassane i friluft og offentlege bygg og byrom må møte framtidens arenabehov. Det må vere rom for å både tenke sambruk og spesialiserte arenaer.

Skal kultur i Vestland vekse, utvikle seg og femne om alle er moderne, funksjonelle og universelt tilrettelagde arenaer avgjerande. Musea, kulturhus og kulturbygg, idrettsarenaer, nærmiljøanlegg og friluftsanlegg, biblioteka og alle dei andre fellesarenaene skal styrke Vestland som ein leiande kulturregion. Gode arenaer for sosial aktivitet skaper attraktive lokalsamfunn der folk vil bu og leve.

Vi må legge til rette for fleirbruk og arenaer for både frivillige og profesjonelle, og utvikle dei eksisterande arenaene. Samtidig må vi ha spesialiserte arenaer for profesjonell kunst, kultur og idrett. Staten har gjennom spelemidlane ansvar for finansiering av kulturbygg og anlegg for fysisk aktivitet, og må sørge for at vi tar igjen det store etterslepet.

Arenaklynger med både næringsliv, frivillig kultur- og idrettsliv og profesjonelle kulturaktørar kan gi grunnlag for samskaping og utvikling av gode samarbeidsmodellar. Det er behov for kunnskapsutvikling og å utvikle nye og betre modellar for sambruk og fleirbruk for frivillige og profesjonell, og mellom kultur og idrett.

Kultur grip inn i alle berekraftdimensjonane. Møteplassar for kultur, idrett og frivilligheit skal fremme deltaking og fellesskap. Dei skal også vere arenaer der profesjonelle kunst- kulturarbeidarar og idrettsutøvarar kan skape seg eit levebrød. Slik skal møteplassane og arenaene bidra til eit sosialt og økonomisk berekraftig samfunn.

Eigarane av arenaer må tenke nytt for å bidra til reduksjon av klimagassar, mindre forbruk og ta vare på naturmangfaldet. Det offentlege og private må rehabilitere eksisterande bygningar og anlegg, framfor å bygge nytt. Kommunane må planlegge for å redusere behov for transport til arenaer og stille krav om universell utforming. Vi må heile tida vurdere kva arenaer det er behov for i fylket, innandørs og utandørs, og kvar dei skal vere lokalisert.

Kulturarenaene skal vere stadar for meiningsbryting og demokrati læring der det er mogleg for alle å delta og ytre seg. Dei mindre kulturbygga, dei større kulturhusa og biblioteka skal inkludere fleire og få fleire til å ta del i debattane om og utviklinga av samfunnet.

Eit mangfald av fritidstilbod der alle kan finne sin plass og delta krev arenaer som senkar barrierane og inviterer alle inn. Universell utforming av arenaene skal gjere det lett for alle å kunne delta, uavhengig av funksjonsnivå og alder. Gode møteplassar og arenaer er ei solid investering i folkehelse. Å opne opp og gjere bygga meir tilgjengelege, spesielt for frivillige organisasjonar og å utvikle arenaer for eigenorganisert aktivitet er særleg viktig.

Vestland må bygge vidare eit desentralisert kulturliv som ressurs for skaping, oppleving og innovasjon, og ha arenaer som fremmer dette. Vi må styrke samspelet mellom offentleg og privat finansiering av arenaer om vi skal møte framtidens utfordringar og behov.

Arenaene og møteplassane styrker lokalsamfunna og senterstrukturane på større og mindre plassar, og bidrar til attraktive nærmiljø der folk vil leve, utvikle seg og skape.

- Mål:
1. Vestland skal ha gode, inkluderande arenaer og møtestader for å skaping, oppleving og deltaking.
 2. Vestland skal ha arenaer for profesjonell kunst og kultur av høg kvalitet.

4.2. Bibliotek

4.2.1. Bibliotek - Møtestad og arena for samtale og debatt

Folkebiblioteklova slår fast (§1) at biblioteket skal vere ein uavhengig møtestad og arena for offentleg samtale og debatt. I eit digitalt samfunn er det behov for sosiale møtestader, og for at biblioteka bidrar til å løyse utfordringar knytt til demokrati og offentlegheit.

Møtestaden skal både styrke eksisterande nettverk og skape nye møte på tvers av grupperingar i lokalsamfunnet. Debattarenaen skal legge til rette for refleksjon, dialog og yringsfridom og styrke demokratiet. Rolla som møtestad og debattarena blir forma i samspel med lokalsamfunnet, der eit mangfald av stemmer skal bli høyrde.

Biblioteka i Vestland skal vere synlege sosiale møtestader og debattarenaer med breidde og kvalitet på arrangement og aktivitetar. Samarbeid, felles ressursutnytting og infrastruktur skal bidra til eit kvalitativt godt tilbod til alle innbygarane i fylket.

Gode tenester og tilbod skal løftast fram som døme til etterfølging, samstundes som alle biblioteka skal ha ressursar og kompetanse til å kunne tilby gode møtestader og debattarenaer. Biblioteklokala skal vere moderne og attraktive og gi rom for sosial interaksjon og arrangement.

Gjennom å vere møtestader og debattarenaer skal biblioteka bidra til å skape gode og berekraftige lokalsamfunn og fremme danning, god helse og livskvalitet. Dei skal vere arenaer der ein kan luften usemje og skape dialog, som speglar samfunnsutviklinga. Biblioteka medverkar til inkludering av ulike grupper i fellesskapet og motverkar sosial ulikskap.

Deltaking, demokrati og mangfald ligg i kjernen av biblioteket sitt samfunnsoppdrag. Ulike arrangement og debattar legg til rette for sosial og demokratisk deltaking. Rolla som offentleg arena blir styrka av at biblioteket er ikkje-kommersielt og har låg terskel for bruk. Biblioteket er ein kommunal institusjon, men skal ha ei fri og uavhengig rolle. Slik sikrar ein retten til ei mangfaldig, open og opplyst offentleg samtale.

Bibliotekleiaren skal ha ei uavhengig redaktørrolle. Det digitale samfunnet gir nye moglegheiter for tilgang og deltaking. Samstundes blir offentlegheita utfordra gjennom t.d. ekkokammer, falske nyhende og auka overvaking. Biblioteket skal vere ei motvekt til dei negative digitale konsekvensane. Det er eit offentleg rom der folk kan bli eksponerte for verdiar og interesser ulike deira eigne, og der marginaliserte grupper kan bli høyrde.

Som møtestader og debattarenaer har biblioteka ein demokratisk verdi. Folkebiblioteka har høg tillit, og dei kan også bidra til å danne tillit ved at folk treffest på tvers av ulike verdiar og sosial tilhøyrslø, livssyn eller politisk overtyding. Den sosiale og demokratiske rolla blir i stor grad spelt ut gjennom arrangement og aktivitetar i bibliotekrommet. Kulturopplevingar har verdi både for individ og lokalsamfunn. Biblioteka skal bidra til identitet og samhald, og til læring, oppleving og danning. Utstrekt samarbeid med frivillige organisasjonar og lokale eldsjeler kan gi auka deltaking, og kan løfte og synleggjere lokalsamfunnet og frivillig sektor.

Mål:

1. Innbyggjarar i fylket skal ha tilgang til eit kvalitativt godt bibliotektilbod gjennom samarbeid, samordning, felles ressursutnytting og infrastruktur .
2. Folkebiblioteka skal vere synlege og uavhengige møtestader og debattarenaer som legg til rette for sosial og demokratisk deltaking i lokalsamfunnet .
3. Folkebiblioteka skal bidra til identitet og samhald, læring, oppleving og danning

4.2.2. Bibliotek - Arena for kultur, litteratur, og lesing

Folkebiblioteklova slår fast (§1) at biblioteka har i oppgåve å fremme kulturell verksemd gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medium gratis til disposisjon for alle som bur i landet.

Folkebiblioteka er lokale arenaer for kultur og litteratur. Dei har eit breitt nedslagsfelt med varierte målgrupper og fremmar både smale og populære kulturuttrykk. Biblioteka sikrar tilgang til alle mediatypar med vekt på kvalitet, allsidigheit og aktualitet.

Med utgangspunkt i relevant kompetanse og samlingar av digitalt og fysisk materiale formidlar biblioteket kulturopplevingar til alle innbyggjarar. Formidlinga skjer ein til ein og ein til mange, i fellesskap, visuelt og digitalt, i og utanfor bibliotekrommet.

Folkebiblioteka i Vestland spelar ei leiande rolla i å gi tilgang til og formidle nynorsk litteratur, særskilt til målgruppa barn og unge. Dei driv aktiv og utovervend litteratur- og kulturformidling i og utanfor

bibliotekromma. Biblioteka skal vidareutviklast til endå viktigare kulturarenaer i lokalsamfunna, til dømes i samarbeid med ressurspersonar, institusjonar, lag og organisasjonar.

Folkebiblioteka fremmer berekraft ved å jobbar aktivt for å gi barn, unge, vaksne og eldre lyst til å lese, og for å øve opp og halde lesedugleik ved like. Biblioteka skal fremme kunnskap og kulturopplevingar på tvers av profesjonar gjennom samarbeid med skular, barnehagar og helseinstitusjonar. Biblioteka sitt tilbod av litteratur, media- og kulturuttrykk bidrar til digital inkludering og mindre ulikskap.

Folkebiblioteket kan skape ein kultur for å delta i kulturelle aktivitetar og bidrar til inkludering og auka kompetanse i befolkninga. Terskelen for å delta er låg, det er gratis og tilboda når ut til brukargrupper med ulike bakgrunnar og interesser. Tilgang til og formidling av litteratur og kulturuttrykk styrker evna til refleksjon. Bredde i innhald, uttrykk og språk sikrar representasjon og mangfald. Lese- og språkstimulering i eit livslangt perspektiv gir grunnlag for forståing, læring og deltaking i eit demokratisk samfunn.

Folkebiblioteket har ein viktig verdi i lokalsamfunnet. Felles opplevingar opnar opp for sosiale møte mellom menneske, og gir samhald, identitet, og tilhøyrslse. Gjennom eigne aktivitetar og samarbeid med andre kan folkebiblioteket stimulere det lokale kulturlivet og skape regionale synergieffektar. Slike positive ringverknader, som òg gir auka livskvalitet, er avhengige av god kompetanse og fagleg ekspertise i biblioteket.

Mål: Biblioteka skal vere lokale arenaer for kultur og litteratur som gjennom aktiv formidling og deltaking fremmar individuelle og felles opplevingar

4.2.3. Bibliotek - Kunnskaps- og læringsarena

Folkebiblioteklova slår fast (§ 1) at biblioteka har i oppgåve å fremme opplysning og utdanning gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medium gratis til disposisjon for alle som bur i landet. Folkebiblioteket er tufta på ideen om folkeopplysning, danning og delingsøkonomi. Det er ein open og tilgjengeleg institusjon som fremmar individuell læring og kunnskapsutvikling, og der ein kan møte andre med felles interesser for å lære. Folkebiblioteket er eit lågterskeltilbod, som bidrar til inkludering og sosial utjamning og er eit av dei mest nytta kulturtilboda i Noreg.

Kulturmeldinga slår fast at eit demokratisk samfunn føreset at menneska har kunnskap om og forståing for samfunnet dei er del av. Informasjonssamfunnet vårt stiller krav til kritisk sans og utvida forståingshorisont, for å kunne vurdere kjelder, kva som er sant og usant og gjere sjølvstendige val. I denne samanhengen er biblioteka svært viktige og relevante lokale kunnskapsinstitusjonar, også knytte til digital tilgang og kompetanse.

Biblioteka er del av den bærande infrastrukturen i samfunnet vårt. Biblioteksektoren har ei brei samfunnsrolle og stort potensial som kunnskaps- og læringsarena i Vestland.

Det skal stillast høge krav til breidde og kvalitet i tilbodet. Der det er små personalressursar og låge budsjett, bør biblioteka i større grad velje kva dei vil satse på ut frå lokale føresetnader og behov. Fagmiljøa kan styrkast gjennom nettverk og samarbeid på tvers av kommunar. Internasjonale impulsar og samarbeid på tvers av landegrensar bidrar til oppdatert kompetanse hos dei som arbeider i sektoren.

Biblioteka sitt arbeid er synleg i alle FN's berekraftsmål, til dømes når det gjeld livslang læring og tilgang til offentleg informasjon og teknologi. Biblioteka er arenaer der alle, uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn, kan ta i bruk læringsressursar og studieplassar og få hjelp til å innhente og vurdere kunnskap.

Ved å stille bøker og andre medium gratis til disposisjon, bidrar biblioteka til delingsøkonomi. Dei kan bidra til brei kunnskaps- og kompetansedeling i samarbeid med ulike aktørar i lokalsamfunnet.

Lokalsamfunna treng opne, uavhengige og tilgjengelege kunnskaps- og læringsarenaer, som ulike målgrupper kan nytte etter behov. Biblioteka kan tilby eit mangfald av gratis og kvalitetssikra kunnskapsressursar, arrangement og kurs, som legg til rette for at alle innbyggjarane kan delta i demokrati og lokalsamfunn.

Biblioteka bidrar til samfunnsverdi ved å legge grunnlag for opplyste borgarar, og ved å motverke digitale skilje i befolkninga. Bibliotek kan gi menneske rom for å utvikle evner, kunnskap og kompetanse i takt med den teknologiske utviklinga. Auka kunnskap vil bidra til økonomisk berekraft og verdiskaping, ved å legge til rette for deltaking og lokal samfunnsutvikling. Tilgang til studieplassar, møterom og læringsressursar kan bidra til formell og uformell læring i eit livslangt perspektiv.

Mål: Folkebiblioteka i Vestland skal vere uavhengige, opne og tilgjengelege institusjonar som fremmar læring, kunnskapsutvikling og inkludering og legg grunnlag for opplyste borgarar.

4.2.4. Folkebibliotek

Kulturutgreiinga 2014 peiker på at kommunane sine utgifter til det utvalet kallar den kulturelle grunnmuren, som bibliotek, kulturskular og fritidsklubbar har stagnert med bibliotek som den klaraste budsjett-taparen gjennom mange år. Utvalet bak utgreiinga meinte det ville vere behov for å vurdere øyremerking av statlege midlar til lokale kulturloft i ei tidsavgrensa periode. Staten har løyst dette ved at ein gjennom nasjonale bibliotekstrategiar gir tilskot til prosjekt- og arenavikling. Fylkeskommunen støttar folkebiblioteka ved å delfinansiere innkjøp av e-bøker, ei nasjonal transportordning og ulike tilskotsordningar.

Det er stort behov for at dei noverande ordningane held fram og for å styrke lokal finansiering av biblioteka.

Mål: Styrka ressursar til biblioteka.

4.3. Kunst og kulturformidling til born og unge

4.3.1. Den kulturelle skulesekken

Gjennom Den kulturelle skulesekken (DKS) får alle elevar i grunnskulen og vidaregåande skule møte profesjonell kunst og kultur. Kulturtanken – Den kulturelle skulesekken Norge har det nasjonale ansvaret. Fylkeskommunen og kommunane gjennomfører DKS på regionalt og lokalt nivå.

Seks kulturuttrykk skal vere representert i DKS: musikk, scenekunst, litteratur, visuell kunst, film og kulturarv. DKS skal vere eit tilbod til alle barn og unge, uavhengig av kulturell, språkleg eller sosio-økonomisk bakgrunn, den enkelte sitt funksjonsnivå eller kor ein bur i landet.

Dei nasjonale måla for DKS er at tilbodet skal vere profesjonelt og av høg kvalitet, vere tilbydd jamleg, gi elevane forståing for eit variert spekter av kulturuttrykk og bidra til barn og unge si danning og utdanning jf. læreplanane. Tilbodet skal vere relevant og mangfaldig og ein skal utvikle dette i eit samarbeid mellom kultursektoren og utdanningssektoren. DKS-tilbodet skal bidra til å styrke norsk språk, samiske språk, nasjonale minoritetsspråk og norsk teiknspråk. Det er rom for at DKS kan gi

kunst- og kulturtilbod til barnehagebarn. Eit viktig signal er at ein skal legge til rette for at barn og unge medverkar i utforminga av DKS.

Det er ulike måtar å sikre kvalitet, variasjon og mangfald i DKS-programmet, samt å styrke samarbeid og medverknad. I Vestland fylkeskommune er det etablert samarbeid mellom kultur og opplæring der òg elevane er representerte. Lærarar i grunnskulen og eit eige ungdomsprogramråd bidreg i programmeringa. Eksterne fagpersonar deltek i vurderinga av føreslegne produksjonar.

Eit fagleg råd skal sette retning for DKS-arbeidet og sikre at programmet vert utvikla i kontakt med brukargruppene og i samsvar med ny kunnskap på feltet. I rådet er kunstfagleg, formidlingsfagleg og skulefagleg kompetanse representert. Fylkeskommunen og kommunane sine opplegg for medverknad, samarbeid og kvalitetssikring må utviklast vidare i samarbeid med aktuelle fagmiljø, organisasjonar og institusjonar.

Fylkeskommunen har ei koordinerende og rådgjevande rolle der tett dialog mellom kommunane og fylkeskommunen er avgjerande for å utvikle DKS. Kommunane får løyvd midlar til DKS gjennom fylkeskommunen, og rapporterer via fylkeskommunen. Kommunane er nærast elevane og skulane, men fylkeskommunen har eit overblikk som gir høve til å planlegge og samarbeide på tvers i regionen, og til å nytte ut felles ressursar best mogleg. Bergen er direktekommune i DKS, og organiserer sjølv heile DKS-tilbodet til grunnskulen. Direktekommuneordninga er under revisjon. Mål for DKS i Vestland er eit likeverdig tilbod for alle elevane i fylket.

Vestland har eit særleg ansvar for å ta vare på og utvikle nynorsk språk, også i DKS. Fylkeskommunen har på prosjektbasis arbeidd for å få fram fleire nynorske DKS-produksjonar. Dette bør vere ei permanent satsing der fylkeskommunen og kommunane bidreg til nyproduksjonar i DKS. Med utviklingsmidlar frå Kulturtanken der fylkeskommunen og kommunane kan følge opp gjennom fagleg og økonomisk støtte. Ved nyproduksjonar kan ein oppnå større variasjon og mangfald i DKS-programmet, m.a. auke tilbodet til barn og unge med nedsett funksjonsevne, legge til rette for barn og unge med minoritetsbakgrunn og å få fram fleire produksjonar på ulike norske språk. Produksjonar som når ut til barnehagebarn med DKS-tilbod eller som legg til rette for samarbeid mellom institusjonar er også aktuelle.

Ei rekke utøvarar er på turné i løpet av skuleåret, DKS fører til ei betydeleg reiseverksemd. Dei siste åra har ein vore oppteken av å nytte mest mogleg miljøvenlege reisealternativ, og dette må ha høg prioritet framover. Samstundes er DKS miljøeffektiv formidling av kunst og kultur sidan tilbodet kjem til elevane på skulen – der dei allereie er. DKS når ut til alle elevar, uavhengig av bakgrunn, og bidreg slik til sosiale og økonomiske berekraftsmål. Gjennom DKS får barn og unge kunnskap om utfordringar og verdiar i samfunnet, og dei får øve opp evne til kritisk refleksjon og debatt. DKS er ein unik arena for deltaking og demokratilæring.

DKS bidreg til verdiskaping i form av kunstproduksjon, formidling og opplæring, og er ein stor arbeidsplass for kunstnarar. Fylkeskommunane og kommunane må aktivt følge opp utøvarane i DKS i samsvar med gjeldande lovverk og avtalar, og det skal vere føreseielege og opne prosessar ved handsaming av programforslag til DKS. Som arena for formidling av kunst og kultur for barn og unge er DKS med på å utvikle det profesjonelle kunst- og kulturlivet i Vestland. Vi må etablere gode møteplassar for dialog mellom det offentlege, utøvarane og institusjonane. Fylkeskommunen skal utvikle ein plan for DKS i Vestland der vi legg vekt på brei medverknad. Vestland har som mål å utvikle DKS til ei ordning der alle partar kjenner eigarskap til, og der ein i fellesskap bidreg til ei kunst- og kulturformidling som har høg kvalitet, er relevant, aktuell og profesjonell i innhald og formidling.

Mål: Den kulturelle skulesekken i Vestland skal formidle kunst og kultur av høg kvalitet til barn og unge. Tilbodet skal vere profesjonelt, breitt og mangfaldig samansett.

4.3.2. Kulturskulen

Kulturskulane vart i Kulturutredningen 2014 definert som del av den kulturelle grunnmuren i kommunane. Alle kommunar skal anten åleine, eller saman med andre kommunar ha eit kulturskuletilbod til barn og unge. Kulturskulen skal tilby eit breitt tilbod av høg kvalitet, som samstundes gir høve til fordjuping og talentutvikling. Kulturskulane er forankra i opplæringslova, men kommunane har stort handlingsrom til å utforme og tilpasse tilbodet.

I ulike rapportar kjem det fram at trass i kulturskulen skal vere for alle som ønskjer det, når ikkje tilbodet ut til alle i dag. Deltaking er m.a. avhengig av kulturell og sosio-økonomisk bakgrunn, og det er klart fleire jenter enn gutar som nyttar seg av kulturskuletilbodet. Det er eit mål i barne- og ungdomskulturmeldinga at kommunane skal arbeide aktivt for å nå breiare ut med kulturskuletilbodet. Ei styrking av kulturskulen vil vere eit viktig verkemiddel i arbeidet med berekraft, inkludering og mangfald – i tråd med måla i meldinga.

Kulturskulerapporten frå 2019 og innspel til meldingsarbeidet peiker på at det er nødvendig å samordne behovet kulturskulane har for kompetanseutvikling og å samarbeide med universiteta og høgskulane.

Det er òg nødvendig å samarbeide om fordjupingstilboda og talentutviklinga på regionalt nivå. Regionalt/interkommunalt samarbeid kan gi fleire barn og unge tilgang til undervisning på smalare sjangrar og meir spissa talentutvikling. Til dømes kan nokre kulturskular i kvart fylke få ei særskild rolle for talentutvikling, med nedslagsfelt utover eigne kommunegrenser. Slik kan vi bygge opp desentralisert talenttilbod utanfor dei store byane. Fylkeskommunen kan vere ein samarbeidspart og utviklingsaktør for å få dette til. Det bør vurderast om fylkeskommunen skal ha ei lovfesta rådgjevande rolle overfor kommunane i spørsmål som gjeld kulturskulane.

Gode formidlings-, øvings- og produksjonsarenaer må vere tilgjengelege for å utvikle kulturskulane vidare. Regjeringa vurderer å utvide kulturlova med planføresegner etter same modell som folkehelselova. Slike føresegner vil kunne forplikte fylkeskommunane og kommunane til å registrere status og behov på kulturfeltet, også når det gjeld kulturskulen.

Med Norsk kulturskoleråd sitt pilotprosjekt *Kulturskole 3.0.* der totalt 16 kommunar over heile landet er med ønsker ein å skape framtidens kulturskule i tråd med det etter kvart etablerte omgrepet *Kommune 3.0* der samskaping og samarbeid på tvers står sentralt. Målet er at kulturskulen òg skal vere ein aktør i utviklinga av lokalmiljøet i kommunen saman med andre aktørar. Slike aktørar kan vere frivillige lag og organisasjonar som kor og korps, eller bibliotek og lokale kulturhus.

Kulturskulen er først og fremst eit tilbod for barn og unge. Difor vil det vere naturleg å sjå på samskaping med elevar og skular. Dette gjeld både grunnskular og vidaregåande opplæring, og er såleis relevant for både kommunen og fylkeskommunen. Kulturskulelærarar jobbar ofte deltid, gjerne i fleire kulturskular, i tillegg til å vere utøvarar. Mange har fleire år med høgare utdanning innan sitt eige kunstfelt og held eit høgt kunstfagleg nivå. Ved å legge til rette for at kulturskulelærar òg kan undervise i grunnskulen og i vidaregåande skule vil kommunen og fylkeskommunen kunne utnytte lærarar sin unike spisskompetanse i større grad.

Forutan undervisning kan kulturskulen samarbeide med kulturformidlingstilbod til innbyggjarar i alle aldrar. Særleg aktuelt er samarbeid med Den kulturelle skulesekken (DKS) og Den kulturelle spaserstokken (DKSS). For DKSS kan ein og sjå på samskaping saman med mellom anna helsesektoren, sjukeheimar og dagsenter for eldre. Summen av dette vil gi ei utvikling og vere verdiskapande for lokalt kulturliv. Kulturskulen blir eit ressurscenter for inkludering, mangfald og livslang læring.

Mål: Kulturskulen skal gi eit breitt tilbod av høg kvalitet, som samstundes gir høve til fordjuping og talentutvikling

4.3.3. UKM

UKM står for ung kultur møtest, og har som mål å vere den viktigaste møteplassen for ung kultur. UKM var i 1986 Norsk kulturråd si første satsing retta mot barn og unge. Ungdom under 20 år deltek med eit breitt spekter av uttrykk; musikk, dans, litteratur, kunst og unge arrangørar bak scena både som scene-, lyd- og lysteknikarar, artistvertar, i medieredaksjon m.m. UKM ønsker å vere ein trygg møteplass, og ein motsats til prestasjonskulturen ungdom er utsette for i andre aktivitetar og i kvardagen elles.

Strukturen har vore årlege lokale arrangement (kommunane), regionalt (fylkesfestival) og nasjonalt nivå (landsfestival). Frå 2014 er det vedteke ein ny strategiplan for UKM Norgemed ambisjon om å utvikle UKM til ein heilårleg aktør på alle forvaltningsnivå.

UKM er under stadig utvikling for å møte notidas utfordringar og satsingar innan ung kultur. UKM som heilårleg aktør tilbyr ungdom arrangement, kurs, workshops og andre opplevingar. UKM bygger på breie samarbeid i kommunane, og inkluderer nye aktørar og uttrykk, m.a. e-sport og gaming. UKM si eiga e-sport-satsing Norcup har vore organisert i fleire år, og arbeidet med denne bidreg til å utvikle spelkultur nasjonalt, regionalt og lokalt.

UKM sin viktigaste funksjon er å skape møteplassar for ungdom. Målet er at deltakarane skal få utforske eigne uttrykk saman med andre med same eller andre uttrykk. UKM skal stimulere og synleggjere kulturell aktivitet hos ungdom. Sosial berekraft er her eit viktig aspekt.

Medverknad er heilt sentralt i UKM. Ungdom er med i arbeidet med planlegging og gjennomføring arrangement, workshops og festivalar.

I arbeidet med handlingsplan for 2022-2024 for UKM Norge er det organisert eigne ungdomssamlingar i fylka for å medverke til innhaldet i planen. Ungdom er difor aktivt inkludert i ein demokratisk prosess om kva UKM skal vere framover.

Mål: Ung kultur møtest (UKM) skal vere ein arena der ungdom får delta på eigne premissar, lære av kvarandre og få inspirasjon til vidareutvikling.

4.4. Det profesjonelle kunstfeltet

Det profesjonelle kunstfeltet er mangfaldig, men har også ei felles rolle og nokon felles utfordringar uavhengig av kunstart. Både innan musikk, litteratur, scenekunst, visuell kunst og musikk har vi i Vestland både sterke institusjonar, eit vitalt, fritt felt av enkeltkunstnarar, grupper og mindre kunstnarstyrte tiltak. Dette er ein viktig grunn til at vi i dag kan kalle Vestland for et leiande kulturfylke.

Ytringsfridom er ein grunnleggande føresetnad for demokrati, og kunst er essensielt i dette. Kunsten si største oppgåve er å bidra til refleksjon og erkjening både for enkeltmenneske og samfunn. Den kan sjå andre strukturar, stille spørsmål og stimulere til tenking og samtale. Det er difor viktig at den er fri, og ikkje underlagt t.d. politiske retningar og mål. Kulturpolitikken kan legge føringar og rammer, men ikkje påverke innhaldet. Kunst kan på sitt beste treffe oss og gi oss innsikt og forståing som vi ikkje kan oppnå på andre måtar. Kunst kan bidra til å forsterke identitet og samhald, men òg til å utfordre, utvide, og skape større mangfald. Kunsten kan overskride og «sprengje» grenser. Den offentlege kunstpolitikken skal sikre variasjon, mangfald og gi høve til å ta risiko for å utvikle enkeltmennesket, kunsten og samfunnet.

I ein kulturplan skal ein legge vekt på den kunstnarlege eigenverdien som nett er omtalt, den skaper store verdiar i samfunnet. I tillegg kan deler av kunstlivet også bidra til økonomisk verdiskaping.

Den offentlege kulturpolitikken skal vere med å sikre eit mangfald og variasjon i kunstfeltet. Særleg i eit lite land som Noreg treng ein offentlege midlar som spelar saman med kommersielle krefter for å oppnå dette.

Ein må sjå til at den enkelte kunstart har ein infrastruktur og komplett verdikjede som tek i vare kunstens levkår, utvikling og ny rekruttering på dei premissane som er best for kunsten, slik at dei kan oppfylle si samfunnsrolle.

Det kan vere ei utfordring for det offentlege å både ta i vare behovet for gode, føreseielege økonomiske rammer for dei etablerte institusjonane og samtidig gi rom for nye initiativ. Ein må jobbe for både ein god kunstpolitikk og kunstnarpolitikk. Ein må legge til rette for skaping, produksjon, distribusjon og formidling i heile fylket.

Ein må sjå på grunnopplæring, høgare utdanning og det frivillige kulturlivet i samheng med den profesjonelle kunsten, som ein del av ein større heilskap. Vi må styrke moglegheitene for å kunne utdanne seg og leve av kunst i Vestland, og få til eit betre samspel mellom dei profesjonelle kunstmiljøa i fylket.

Vestland er og skal vere eit leiande tyngdepunkt for profesjonell kunst i Noreg. Bergen er i ei særstilling som senter for heile Vestland. Bergen må vere ein viktig motor for fylket, byen er ein samlingsstad for den profesjonelle kunsten og kunstnarane.

Kunstfeltet har hatt ei god utvikling dei siste åra og mange profesjonelle enkeltkunstnarar, grupper og institusjonar innan dei fleste kunstartar og sjangrar oppfyller det nasjonale kulturpolitiske målet om å skape kunst av ypparste kvalitet. Desse markerer seg tydeleg både nasjonalt og internasjonalt.

Vi må legge til rette for ei langsiktig utvikling, der ein lyttar til behov og ambisjonar aktørane sjølv har. Det ei eit samspel mellom kunst- og næringsaspekt for dei fleste som driv med profesjonell kunst.

Vestland har vore eit føregangsfylke når det gjeld å utvikle regionale kompetansesenter, nettverk og fellesskap innan det profesjonelle, frie kunstfeltet, t.d. Kulturhuset USF, PreForm, VISP, Proscen og Brak. Slike senter, nettverk, produksjons- og kontorfellesskap er viktig for å ha eit leiande kunstliv. Desse kan vere eit godt grunnlag for vidare utvikling av modeller for produksjon og formidling til større deler av fylket.

Mål : Det profesjonelle kunstfeltet skal vere ei fri kraft som bidreg til eit reflekterande, demokratisk samfunn.

4.4.1. Film og medium

Vestland er ein mangfaldig og sjølvstendig filmregion. Bransjen her har både strukturane og føresetnadene for å vere eit kraftsenter for film i Noreg, både når det gjeld produksjon og formidling. Filmaktørane i Vestland har både kompetanse og styrke til å bere store prosjekt og produksjonar.

Vestnorsk filmsenter (VF) eit viktig offentleg instrument for fagleg styrking og profesjonalisering av filmbransjen i fylket. VF si kjerneverksemd er å bidra til utviklinga av filmbransjen på Vestlandet, der dei dekker både Rogaland, Vestland og Møre og Romsdal. VF tek ansvar for kompetansehevande tiltak for bransjen og talentutvikling. Dei skal bidra til utvikling av kortfilm og dokumentarfilm, m.a. gjennom å forvalte tilskot, og fremme utvikling av nye manus til spelefilm/tv-seriar. Vestnorsk filmkommisjon (arbeider for lokalisering av filmminnspeling) og Filmveksthuset BAKOM er også ein del av Vestnorsk filmsenter.

Det regionale filmfondet Zefyr spelar også ei viktig rolle for å bygge filmbransjen der fonda støtter opp under film- og medieproduksjon. VF er særleg viktig når det gjeld kulturoppdraget, medan Filmkommisjonen og Mediefondet Zefyr har ein klårare næringspolitisk funksjon.

Aktørar som Bergen Internasjonale Filmfestival er viktig for filmformidlinga, saman med kinoane rundt om i fylket. Det er ei utfordring korleis den digitale utviklinga, m.a. strøymetenester, vil påverke visningsstadene.

Det norske filmfeltet er i ferd med å få ein internasjonal posisjon. Filmproduksjon er eit felt som krev mykje av både økonomi og kompetanse, og må vere av ein viss storleik for å i det heile tatt vere levedyktig. Det meste av midlane til spelefilmproduksjon vert fordelt av Norsk Filminstitutt i Oslo (NFI), og det kan vere ei utfordring for bransjen her på Vestlandet. Vestlandet er det einaste alternativet som kan representere ein sterk filmregion nummer 2 i Noreg. I Vestland har vi også utvikla eit sterkt miljø på spelutvikling.

Film kan gi kunnskap og innsikt i mange tema og kan vere viktig for å få eit meir berekraftig samfunn. Filmar som omhandlar klima- og miljøspørsmål har vore t.d. vore ei viktig satsing for Bergen Internasjonale filmfestival, m.a. gjennom Klimafestivalen, der ein i meir enn ti år har presentert klima- og miljøfilm frå ulike deler av verda.

Film er blant dei kulturuttrykk som når ut til flest menneske. Film kan gi verdifull innsikt i andre sitt liv og andre samfunn, og gi grunnlag for bevisstgjerung og demokrati. Fleire tyngdepunkt for filmproduksjon utanfor Oslo vil gi eit større mangfald, vidare perspektiv og fleire stemmer og blikk .

Filmbransjen skapar store verdiar for samfunnet. Bransjen genererer både arbeidsplassar samtidig som den skapar store opplevingar hos publikum. Med ei sterkare filmbransje på Vestland vil ein naturleg konsekvens vere auke i kreative arbeidsplassar i Vestland. Arbeidet som filmkommisjonane gjer med å legge til rette for at lokalsamfunn kan vere lokasjonar for filmminnspelingar, kan bidra til utvikling av fleire lokalsamfunn rundt om i fylket. Det kan også gi merksemd for ein stad som kan nyttast i t.d. reiselivssatsing.

Mål : Det skal produserast film i Vestland som speglar og utfordrar samfunnet.

4.4.2. Musikk

Musikklivet i Vestland har stor breidde og mangfald både når det gjeld innhald, utforming og aktørar. Mange aktørar i det profesjonelle musikkmiljøet i fylket jobbar på eit internasjonalt nivå. Det er

eitt stort og breitt engasjement i det frivillige musikklivet med kor og korps. Ein må både bygge grunnmur og fyrtårn, og jobbe langsiktig. Enkeltmennesket si glede ved å utøve musikk, både åleine og i fellesskap er ei stor verdi.

Vi ønsker både produksjon og formidling av musikk i heile fylket. Ulike geografiske forhold og kommunestrukturar krev ulike grep for å oppnå dette. Institusjonar, organisasjonar og det offentlege må saman sjå på korleis ein styrkar og legg til rette for å skape, utøve og distribuere musikk i heile fylket.

Distriktsmusikarordninga, eit samarbeid mellom kommune og fylkeskommune, er ei reiskap for å støtte opp under musikklivet i distriktskommunar med liten tilgang på profesjonelle musikarar. Bruk av frilansmusikarar og distriktsmusikarar vil utfylle kvarandre slik at regionale produksjonsmiljø får utvida kapasitet og gjennomføringskraft. Ordninga har m.a. ført til fleire nye stillingar med folkemusikk som arbeidsfelt. Dette skal styrke bevaring, utvikling og formidling av folkemusikken.

Rekruttering og talentutvikling er viktig om ein skal vere leiande innan eit felt. Det frivillige kulturlivet og utdanningstilbod innan musikk, i grunnskule, kulturskule og vidaregåande opplæring innan estetiske fag er alle viktige deler av det musikalske økosystemet. Griegakademiet og Ole Bull Akademiet er viktige utdanningsinstitusjonar og har gode samarbeid med musikklivet elles i fylket.

Fleire av dei store kunstinstitusjonane har tatt stort ansvar for heilskapen og jobbar med heile forløpet frå barn til vaksen, profesjonell kunstnar. Samarbeid og nettverk kan også her føre til god vidare utvikling.

Vestland er leiande innan musikk, gjennom både etablerte institusjonar som Bergen Filharmoniske orkester, Opera Nordfjord og mange grupper, kunstnarar og artistar i den frie delen av feltet.

Det er viktig å erkjenne at kompetente og nyskapande institusjonar krev betydelege økonomiske ressursar for å ta i vare og vidareutvikle kvalitet og ry som leiande. Dialog og samhandling mellom forvaltningsnivå er særleg viktig når det gjeld finansiering av dei store institusjonane.

Det frie, profesjonelle feltet er sårbart og har særst sårbar økonomi, og det må sjåast på korleis ein betre kan ta i vare dette.

Vestland har mange musikkfestivalar med ulikt fokus og ulike mål. Nisjefestivalar, som er produserande er viktige for utvikling av sin sjanger. Det offentlege har særleg ansvar for å gi desse høve til å gjere dette. Andre festivalar har eit breiare musikalsk fokus og er i større grad ein meir allmenn arena. Desse har større moglegheit til å finansiering gjennom billettsal og kommersielle inntekter. Begge typar festivalar er viktige for musikklivet i fylket, og ein må greie ut vidare ansvar for desse. Her må stat, kommune, fylkeskommune og private aktørar delta.

Det frivillige musikklivet er stort i heile fylke. Dei er med på å sikre publikumsgrunnlaget for det profesjonelle musikklivet, med tangeringspunkt mellom større profesjonelle aktørar og utøvarar og t.d. lokale og regionale kor, korps, spelemannslag og orkester.

Fylket har ein rik folkemusikktradisjon ein må bygge vidare på for å sikre rekruttering og formidling. Folkemusikk og -dans er både bevaring av immateriell kulturarv og eit grunnlag for kunstnarleg nyskaping.

Det er viktig å støtte opp under skaping av ny musikk. Det er små, men gode miljø, for samtidsmusikken som har utvikla seg godt og som treng offentleg støtte for å kunne forsette denne utviklinga. Jazz og liknande sjangrar improviserande musikk står sterkt i fylket. Komponistar og utøvarar av pop, rock and anna populærmusikk har gjort seg sterkt gjeldande i heile landet og utlandet.

Fleire aktørar jobbar for meir berekraftige kulturarenaer, turnear og festivalar ved gjenbruk av utstyr o.l., og mange er no klimasertifiserte. Dette kan utviklast vidare og utvidast gjennom ulike nettverk og liknande. T.d. gjennom BRAK. Det må verte enklare å skaffe seg oppdatert kunnskap om korleis ein skal

drive verksemd mest mogleg berekraftig. Omstilling er krevjande både tidsbruk og økonomi, for mange små aktørar.

Deltaking er grunnsteinen i eit demokratisk samfunn, og musikkfeltet bidreg til mange ulike gode arenaer for deltaking. Musikklivet skal vere ein arena for demokratibyging, medverknad og ytringsfridom. Det kan bidra til større aksept for mangfald og ulikskap

Musikk og scenekunst bidreg til stor verdiskaping i fylket, både materielt, for den enkelte si utvikling og for sosial samhandling. Sjølv om kunst og kultur kan skaffe inntekt, må kulturpolitikken gi rom for det kunstnarlege innhaldet og mangfaldet.

Den store digitale utviklinga har store konsekvensar også for musikkfeltet. Dette vil påverke skapingsprosessar, publikum og formidling. I kulturpolitikken må det vere merksemd i kulturpolitikken om korleis musikarar og komponistar vil påverkast av dette både kunstnarleg og økonomisk.

Mål :

1. Musikklivet skal vere ein arena for fellesskap, deltaking og ytringsfridom i lokalsamfunnet.
2. Vestland skal ha eit profesjonelt musikkliv av høg kvalitet.

4.4.3. Scenekunst

Scenekunsten i Vestland har stor breidde og mangfald både når det gjeld innhald, utforming og aktørar.

Vestland har sterke aktørar innan scenekunst, og fleire av desse er på eit internasjonalt, høgt nivå. Vi har det nasjonale kompaniet for samtidsdans Carte Blanche og mange grupper, kunstnarar og artistar i den frie delen av feltet.

Kompetente og nyskapande institusjonar krev betydelege økonomiske ressursar for å ta i vare og vidareutvikle kvalitet og ry som leiande. Dialog og samhandling mellom forvaltningsnivå er særleg viktig når det gjeld finansiering av dei store institusjonane.

Ein må arbeide spesialisert samstundes som ein legg til rette for tverrfaglegheit og samarbeid. Det frie feltet er blitt ein større del av det profesjonelle scenekunstfeltet, og det trengs fleire gode samarbeid mellom desse og institusjonane.

Strukturane i scenekunstfeltet har forandra seg dei siste ti åra, m.a. har det frie feltet blitt større, men er framleis sårbar og har sær sårbar økonomi. Vi må sjå på korleis ein betre kan ta i vare dette.

Dansefeltet har vore ekstra sårbar, men ein ser no ein vekst som bør stimulerast vidare. I Vestland og på Vestlandet er vi gode på å etablere samarbeid, gode nettverk og klynger, også på scenekunstfeltet. Her spelar regionale kompetansesenter og nettverksorganisasjonar ei viktig rolle.

Vi ønsker både produksjon og formidling av scenekunst i heile fylket. Institusjonar, organisasjonar og det offentlege må saman sjå på korleis ein i større grad kan legge til rette for at både produksjon og distribusjon av scenekunst kan styrkast i heile fylket.

Rekruttering og talentutvikling er viktig om ein skal vere leiande. Utdanningstilbod innan musikk, dans og drama, kulturskular, andre kulturaktørar og vidaregåande opplæring innan estetiske fag er alle viktige deler av økosystemet. Innan utøvande scenekunst manglar Vestland eit utdanningstilbod på universitets-/høgskulenivå. Ein bør sjå på kva som manglar i fylket og kva behov som dekkast i ein større, nasjonal eller internasjonal kontekst. Institusjonane har eit ansvar for å bidra til talentutvikling gjennom å sleppe til nye og unge krefter.

Det skal utviklast ny dramatikkk på Vestland. Her spelar Teater Vestland og Det Vestnorske teateret ei viktig rolle, særleg når det gjeld dramatikkk på nynorsk og dialekt. Samarbeid mellom institusjonsteater, frie grupper og forfattarmiljøet i fylket gir nye stemmer på scena.

Fleire aktørar jobbar for å få meir berekraftige kulturarenaer, turnear, gjenbruk av utstyr/kostymar og scenografi ol. Dette kan utviklast vidare og utvidast gjennom nettverk ol. Det må vere enkelt å skaffe seg kunnskap om korleis ein skal drive på ein mest mogleg berekraftig måte. Omstilling er krevjande både gjennom tidsbruk og økonomi.

Mange av aktørane innan scenekunst bidreg til kunnskap, merksemd, refleksjon og debatt som støttar opp under berekraftsmåla. Scenekunsten har ei kraft i seg til å bevege, utfordre og provosere.

Scenekunsten skal vere ein arena for demokratibyggjing, medverknad og ytringsfridom, protest. Det kan bidra til større aksept for mangfald og ulikskap. Ein må heile tida vere bevisst på mangfald og spørje seg om feltet speglar dei ulike delane av dagens samfunn og har rom for menneske med ulik bakgrunn og ulik ståstad. Korleis legge til rette for at vi får høyre fleire stemmer er ei pågåande utfordring for scenekunstheltet.

Mål : Det skal vere gode vilkår for både produksjon og framføring av scenekunst i heile fylket.

4.4.4. Språk og litteratur

Språk og litteratur er viktig for den enkelte og for samfunnet. Det gir rom for refleksjon og innsikt, forståing av seg sjølv, andre og samfunnet, både lokalt og globalt. Det gir også rom for å uttrykke seg og dele med andre.

Litteraturfeltet er viktig i Vestland. Litteratur kan vere både ein innadvent kunstform i skaping og i bruk – og utoverretta. Vi har gode forfattarar og eit aukande tal aktørar som driv litteraturformidling. Vestland spelar ei viktig rolle nasjonalt på litteraturfeltet, ikkje minst den skapande delen.

Litteraturfeltet har vore prega av etablerte strukturar. Dette er i ferd med å forandre seg, særleg gjennom den digitale utviklinga. Det er no rom for at nye stemmer vert høyrte gjennom mange ulike kanalar, som i stor grad vert styrt av brukarane sjølv. Det er sett i gang gode initiativ for samarbeid og kompetansedeling innan litteraturfeltet, ikkje minst på formidlingssida.

Det er nokre, viktige forlag i fylket, men det er framleis slik at dei fleste av forfattarane i fylket gir ut sine bøker på forlag i Oslo.

Det ligg til rette for auka samarbeid særleg mellom formidlingsaktørane som til dømes litteraturhusa i Bergen og Odda, det mobile litteraturhuset Rom for Ord, biblioteka, litteraturfestivalane og aktørar som Jakob Sande-senter for forteljekunst i Fjaler og Nynorsk kultursentrum/Haugesenteret i Ulvik. Vestland er ein av dei få fylka i landet som har forfattarutdanning. Skrivekunstakademiet har gitt eit godt grunnlag for og høve til utvikling av mange forfattarskap som er viktige både nasjonalt og internasjonalt.

Dramatikk er ein del av litteraturfeltet, og kontakt mellom scenekunstmiljøet og litteraturmiljøet er viktig for å få fram nye forteljingar og stemmer. Nokre av våre beste forfattarar er også dramatikarar som vert spelt på scener i heile Noreg og i utlandet.

Både skjønlitteratur og faglitteratur er viktig for demokrati, deltaking og mangfald. Det er viktig at ein også har fokus på litteraturkritikk.

Gratis tilgang til litteratur gjennom biblioteka er ein rett og viktig basis i den offentlege kulturpolitikken.

Litteraturen tilbyr eit mangfald av stemmer og er eit utgangspunkt for refleksjon og erkjenning og ein god og opplyst offentlig samtale og debatt.

I tillegg til den sosiale og kulturelle verdiskapinga som er omtalt over bidreg litteraturfeltet til økonomisk verdiskaping gjennom sysselsetting i forlag og formidlingsverksemder og forfattarar.

4.4.5. Visuell kunst

Det visuelle kunstfeltet er breitt – frå biletkunst, design, kunsthåndverk, fotografi, lyd- og lyskunst, installasjonar, konseptbasert kunst, til performance. I Vestland er det busett mange kunstnarar som arbeider innan det visuelle kunstfeltet. Omlag 80% er busett i Bergen.

Vestland har mange aktørar i dette feltet, frå relativt tunge institusjonar til mindre, ofte temporære kunstnar drivne tiltak og initiativ. Dei er aktive deltakarar i det offentlege ordskiftet og set fokus på utfordringar og problemstillingar i samfunnet både lokalt og globalt.

Det er viktig at det er rom for både produksjon og visning av kunst i heile fylket. Den største utfordringa er å både gi dei institusjonelle aktørane gode og føreseielege rammer og vilkår og samtidig gi rom og høve for nye aktørar og initiativ. Vestland har ein nokså komplett verdikjede for den visuelle kunsten og ei utdanning på Universitetsnivå med godt internasjonalt renommé. Dette gjer at særleg Bergen har mange unge, aktive kunstnarar som ønsker å bli etter utdanning. Det er ei utfordring - som innan fleire andre kunstformer – å legge til rette slik at ein kan arbeide og bu i alle deler av fylket. Det offentlege bidreg til at kunstnarane har leve- og arbeidsvilkår som gjer det mogleg å produsere god og nyskapande kunst. Dette kan skje gjennom t.d. tilrettelegging for arbeidsfellesskap og visning samt kunstprosjekt i offentleg rom. Det er viktig å jobbe vidare med utfordringane knytt til honorar og vederlag. Bildende kunstneres forening Hordaland, Biletkunstnarane i Sogn og Fjordane, og Norske Kunsthåndverkere Vest-Norge er viktige stemmer i offentlegheita. Dei er nettverk for den enkelte kunstnar og spelar ei viktig rolle for kontakten mellom kunstnarane og det offentlege.

Det visuelle kunstlivet i Bergen er ei mektig kulturell kraft, med ei verdiskaping byen er avhengig av. Å utvikle dette vidare er ein suksessfaktor for fylket. Likeins skjer ei stor kulturell verdiskaping i lokalsamfunna rundt i fylket, og her finst uforløyst potensial for auka verdiskaping.

Kunsten si oppgåve har alltid vore å føre kritikk og gi refleksjon av samfunnet. Klimakrise og sosial urett har vore satt på dagsorden av kunstnarar og bidreg til auka kunnskap og refleksjon omkring tematikken.

Kunst er ein viktig kvalitet i samfunnsutviklinga og kunstopplevingar er til glede og gagn både for enkeltmenneske og allmenta. Det er viktig å bygge ned barrierar for å oppleve kunsten. M.a. er arbeidet med kunst i offentlege rom viktig for at allmenta får høve til å møte ulike typar kunst i heile fylket. Tilgang til å oppleve kunst bør vere eit lågterskeltilbod. Med slike verkemidlar kan og kunsten fungere som sosialt utjamnande. Staten, fleire fylkeskommunar inkludert Vestland, og nokre kommunar har vedtektsfesta avsettingar av midlar til kunst når dei er byggherre for nye bygg. Dette er ei viktig satsing, og det bør vere eit mål at fleire kommunar innfører dette.

Det er eit viktig prinsipp at kunstnaren og kunsten skal vere fri. Kunstnarens oppgåve er m.a. å skape refleksjon av samfunnet og spegle det. Kritikken og spørsmåla kunsten formidlar kan både rive ned og bygge opp tankar og idear. Kunsten kan både glede og provosere, og slik skape ein naudsynt refleksjon i samfunnet og offentlegheita.

Kunsten kan også spegle og uttrykke verkelegheita men for deler av befolkninga som ikkje er like synleg og såleis gi stemme til grupper i samfunnet som ikkje opplever å bli høyrte.

Kunst- og kulturuttrykk kan hjelpe oss å forstå og utfordre oss sjølv og samfunnet vi lever i, og er ein viktig utviklingsfaktor for enkeltmenneske, grupper og samfunnet som heilskap. Menneska i eit kvart samfunn treng livsinnhald, refleksjon og forståing av seg sjølv og andre. Dei treng gode opplevingar, og dei treng utfordringar. Dette er viktige samfunnsverdiar, og døme på kulturell og sosial verdiskaping.

4.5. Kulturell og kreativ næring

Næringsaspektet i kultur- og idrettslivet er vesentleg, og kan gi monalege økonomiske ringverknader. Størstedelen av det profesjonelle kunst-, kultur- og idrettslivet har – i ulik grad potensiale for dette, men kulturelle satsingar skal ikkje ha sin einaste grunnjevna i økonomi.

Kulturell og kreativ næring har mange samfunnseffektar, m.a. verdiskaping og sysselsetting. Kulturell og kreativ næring dekkjer eit breitt spekter av bransjar der det kommersielle potensialet har stor variasjon. Kulturrådet definerer: «Kulturell og kreativ næring er ei samla nemning på næringsverksemd som produserer kulturelle uttrykk. Desse vert primært kommunisert gjennom estetiske verkemidlar som symbol, teikn, bilete, fargar, rørsler, formar, lydar og forteljingar. I nemninga kulturell og kreativ næring inngår visuell kunst, utøvande kunst, musikk, litteratur, film, dataspel, TV og radio, trykte medium, arkitektur, design og reklame.»

Det har vore ei auke i dei kulturelle og kreative næringane, og dei utgjer no ein viktig del av næringslivet i fylket. Dei fleste kulturverksemdene har både eit kulturelt og eit næringsmessig aspekt. Kultur-næringane er ein viktig del av komplette verdikjeder. Kultur-næringane skal ha tilgang til næringspolitiske verkemiddel og støtteordningar, på lik linje med andre næringar. Det er viktig med gode bransjeorganisasjonar som jobbar for felta, slik at den enkelte kunstnar og aktør i større grad kan konsentrere seg om å utvikle innhaldet i sin kunst og sitt kulturprodukt.

Ei stadig sterkare globalisering fører til nye strukturar, utfordringar og moglegheiter for kultur-næringane. Den digitale utviklinga er ein viktig faktor i dette. Det gir nye og større marknader for aktørane, men sterke internasjonale aktørar kan også styre kunstnarane og kulturaktørane i ei retning som ikkje alltid er positiv, utviklinga kring rettigheter kan illustrere dette.

Vestland har sterke kulturelle og kreative næringar. Ei rekke nettverksaktørar/organisasjonar jobbar med å utvikle kultur-næringane i Vestland, både kompetanse, profesjonalisering, talentutvikling, rekruttering, m.m. Desse bygger samarbeid mellom aktørane, og sørger for ei stemme frå Vestland både nasjonalt og internasjonalt. Dei er viktige for verdiskapinga i næringane, og vil vere avhengige av føreseieleg regional støtte i planperioden. Døme på slike aktørar er Vestnorsk Filmsenter, Visp (visuelt kunstfelt) og Brak (musikk). Innan spel-næringa er det nasjonale nettverket Noneda lokalisert i Bergen.

Inkubatorar, coworkinghus og kontorfellesskap er viktig for å ha ei leiande kulturell og kreativ næring. Bergen er i ei særstilling med fleire slik, m.a. huser Kulturhuset USF mange aktørar. PreForm er eit anna døme på tilrettelegging i eit lokalsamfunn.

Kulturell og kreativ næring er ei grøn og berekraftig bransje og fungerer såleis som ei framtidsnæring. Den har potensial til å bidra til nye og innovative løysingar på mange utfordringar som ligg føre i samfunnet. Det er difor ei målsetting i Vestland å utvikle og styrke regionale bransjestrukturar for kulturell og kreativ næring i Vestland.

4.5.1. Opplevingsnæring og reiseliv

Vestland har ein unik natur og særmerkte tradisjonar og kulturminne, som er ei kjelde til verdiskaping, rikdom og opplevingar for både folk busett i det aktuelle lokalmiljøet, i fylket, i landet og i utlandet. Å utvikle eit meir berekraftig reiseliv som også gagnar lokalmiljøa vert viktig.

I denne planen må kjernen i det vi snakkar om når det gjeld opplevingsnæring og turisme vere i kultur, idrett og frivilligheit, og ein kan så sjå på skjeringspunkt med andre sektorar. Det skal vere rom for både børs og katedral, og ulike grader av kommersialisering gjer seg gjeldande. Eit trekk ved verdiskapinga på kulturområdet er likevel at økonomi er eit verkemiddel eller effekt, enn eit mål i seg sjølv.

Vestland med fjordlandskapet har fleire stader med småskala turisme som har ein attraktiv autentisitet. Plan for innovasjon og næring i Vestland setter opp «Verdas vakraste fjordar og fjell» som eit av dei viktigaste konkurransefortrinna i fylket.

Vestland er eit av landets største museumsfylke, og det er viktig at ein ser på kulturminna som finst i det enkelte område og på korleis dei kan synleggjerast. Vestland har tre oppføringar på Unesco si verdsarvliste – flest i Noreg. Dette er ei internasjonal anerkjenning og kan vere ein basis i fjordlandskapet og for ei sterkare satsing på kulturturisme.

Vestland sitt landskap er ein formidabel arena for friluftsliv, og både bygd, kyst og fjell er aktivitets- og rekreasjonsområde for alle aldersgrupper.

Vestland er også det fylket i landet som har flest regionalparkar, med to UNESCO-godkjende, Nærøyfjorden verdsarvpark og Nordhordland UNESCO biosfæreområde. Desse parkane, saman med lokal- og nasjonalparkar, fått ein status, som har med seg både verneomsyn og satsingar. Dei har ein posisjon til å samle ulike aktørar innan kultur- og næringsliv i felles verdiskaping.

Dei fleste former for turisme har konsekvensar for miljø og klima, særleg cruiseturisme og gruppeturisme frå utlandet. Dette kan m.a. føre til skade på kulturminne og natur. Turisme og besøksmål kan gi store opplevingar og inntekter, men også slitasje på kulturarv og naturarv.

Den viktigaste turisten i framtida vil vere kulturturisten som kjem for å oppleve kultur, mat og natur. Det er denne turisten som er mest berekraftig og gir meir tilbake lokalt. Det ligg eit stort potensiale for betre samarbeid mellom reiseliv og kultur, viktig også for å kunne kommunisere kultur internasjonalt. Det må også vere godt samarbeid og kontakt mellom Bergen og destinasjonane elles i fylket.

Nærturisme har utvikla seg til å verte ein viktig marknad. Norske turistar i sitt eige land besøkjer andre ting og brukar pengar på andre måtar enn utanlandske. Fleire kulturtilbod er relevante for norske enn for utanlandske turistar.

Allemannsretten er eit gratis fellesgode og ein del av den norske kulturarven. Samstundes legg friluftsløva òg vekt på allemannspliktane og sporlaus ferdsel. Innan kulturarv kan det vere motstrid mellom turisme, næringsinteresser og verneinteresser. Eit vedteke vern er ein attest på at noko har ein særskilt verdi, og dermed også potensial for utvikling og vidare verdiskaping.

Stoltheit over staden ein bur og å vise den fram for andre kan vere viktig for å bygge fellesskap i lokalsamfunn. Festivalar og andre arrangement er viktig for å trekke turistar til regionen og bygger ei merkevare.

Vestland skal vere det leiande verdiskapingsfylket basert på berekraftig bruk av naturressursar, grøn næringsutvikling og innovasjon. Det er ei overordna målsetting at ein skal ta i bruk heile fylket, og at alle skal ha like moglegheiter til å delta i verdiskapinga. Får ein til gode, autentiske lokalsamfunn med ein berekraftig form for turisme vil dette vere til gagn for alle.

Eit berekraftig og balansert reiseliv med besøkjande som er interessert i det særmerkte staden dei vitjar har å by på kan vere viktig for å halde liv og utvikle mindre lokalsamfunn. Grunnlaget for verdiskaping ligg i første leddet i verdikjeda: kulturminnet, skaparane, landskapet, kunstnarane.

Småskala næringsverksemd, m.a. innan mat, drikke og kunst og handverk kan vere ein viktig del av dette. Ei felles, heilskapleg satsing på dette kan gagne produsentane, lokalsamfunna og turismen. Det må vere høg kvalitet dette og på opplevingar innan kunst og kultur.

Mål: Vestland skal ha eit berekraftig, kulturbasert reiseliv

4.6. Nynorsk språk og språkpolitikk

Vestland er fylket med flest brukarar av nynorsk. Gjennom språkpolitikken må vi ta eit særleg ansvar for å fremme nynorsk som det minst brukte norske skriftspråket. Språk er ein viktig del av den immaterielle kulturarven. Nynorsk som kvardagsspråk og kunstspråk er under press. Det offentlege må difor ha ei målretta satsing på nynorsk, særleg ovanfor barn og unge.

Vestland sin posisjon som den fremste og viktigaste regionen for nynorsk må styrkast. Vestland skal halde fram arbeidet med å ta nasjonalt ansvar for å utvikle nynorsk som skriftspråk, kunstspråk og kulturberar.

Det er mange koplingar mellom språk og andre felt, slik som litteratur, film og scenekunst. Desse koplingane må styrkast. Nynorsk må få ein sterkare posisjon innan kunst og kultur, men også som kvardagsspråk, mediespråk og språk i skulen. Det offentlege har stort ansvar her, men også media, næringslivet, kulturinstitusjonane og frivilligheita.

Språkpolitikk er knytt til demokratiske prinsipp og menneske sine rettar til å kunne ytre seg og delta i sivilsamfunnet. I eit demokratisk samfunn må vi vere medvitne om språket som del av yringsfridomen. Det offentlege har eit særskilt ansvar for å nytte eit klart språk som alle kan forstå.

Det språklege mangfaldet må styrkast ved å løfte dialektane og minoritetsspråka. Nynorsk er under press frå bokmål. Det norske skriftspråket er under press av det engelske språket som følge av digitalisering og globalisering. Det offentlege, næringslivet og sivilsamfunnet kan motverke dette som forbrukarar og ved verne om og styrke verdiane knytt til språkleg mangfald. Det manglar nynorskspråkleg digital infrastruktur i skulen, academia, arbeidslivet og på fritidsarenaene.

Vestland er kjerneområdet for nynorsk språk og litteratur med sterke forfattarar på internasjonalt nivå og eit omfattande breiddearbeid. Mange Vestlands-forfattarar har jamt utgjevingar som plasserer nynorskbøker øvst på den litterære hylla. Nynorsk står elles også fram som ei sterk kulturell kraft i Vestland gjennom mellom anna song, forteljarkunst og scenekunst. Ei rekke kulturinstitusjonar og festivalar bidrar til dette. DKS i Vestland fylke tek nasjonalt ansvar for nynorskproduksjonar i DKS.

Mål : Meir bruk av nynorsk som kvardagsspråk og kunstspråk

4.7. Eit internasjonalt kultur- og idrettsliv i Vestland

Vestland har gjennom historia hatt tette kontaktar med utlandet, og det pregar også dagens kultur- og idrettsliv. Dialogen med verda utanfor Noreg er kjenneteiknande for regionen – både historisk og i dagens samfunn. Å sette seg inn i ein større samanheng, og å vere open for impulsar og menneske frå andre stader og kulturar er viktig for å ha, og vidareutvikle eit godt, inkluderande og framtidretta fylke. Den digitale utviklinga og globaliseringa har gjort at dette har blitt styrkt. Internasjonalt samarbeid og relasjonar gir tilgang til ny kunnskap, impulsar og erfaringar. Det gir oss moglegheit til å påverke rammevilkåra for Vestland og til å vere ein aktør i det internasjonale samfunnet.

Vestland er, og skal fortsette å vere, eit leiande tyngdepunkt for profesjonell kultur. Mange i det profesjonelle kunstlivet har eit internasjonalt fagleg nettverk. Det same gjeld innanfor idrett og friluftsliv. Mange enkeltkunstnarar, -utøvarar, grupper og institusjonar har ein betydeleg marknad og publikum i utlandet. Det internasjonale perspektivet og nettverket er ein naudsynt og integrert del av deira arbeid og utvikling.

Skal Vestland vere ein leiande region må internasjonalt samarbeid og kontaktnett for kultur- og idrettslivet bli verdsett, lagt til rette for, og styrkt. Det er viktig å innrette offentlege verkemiddel til å støtte institusjonane og det frie feltet i dei internasjonale samarbeida dei sjølv finn fagleg interessante, relevante og viktige.

Eit berekraftig kultur- og idrettsliv i framtida må vere internasjonalt. Det internasjonale samarbeidet skal forsterke samfunnsoppdraga våre og skal vere eit verkemiddel til å nå utviklingsmåla for fylket. Utviklingsplanen for Vestland er fundert på FN sine berekraftsmål. Evna til å samarbeide om felles mål og etablere nye, sterke partnerskap er avgjerande for kor godt vi lykkast med ei berekraftig samfunnsutvikling. Mange av dei store samfunnsutfordringane, som til dømes klimakrisa, kjenner ingen landegrenser. Det gjer heller ikkje løysingane. Det skjer mykje internasjonalt, ikkje minst innan EU, kring satsinga på FN sine berekraftsmål. Kultur- og idrettslivet i Vestland skal vere til stades og ta del i dette.

Korleis vi kan ta i vare dei internasjonale kontaktane, samarbeidet og marknaden på ein mest mogleg berekraftig måte må ein arbeide vidare med..

Eit internasjonalt kulturliv er naudsynt i eit ope, inkluderande samfunn. Eit internasjonalt perspektiv er viktig for samfunnet og den enkelte. Internasjonalt samarbeid er eit godt og viktig verktoy for å bidra til interkulturell kompetanse og medansvar særleg hos ungdommar. Kultur, idrett og frivillighet i Vestland kan også bidra til å fremme t.d. demokrati gjennom samarbeid med kunstnarar, utøvarar, organisasjonar ol i land som har ein pressa situasjon når det gjeld demokrati.

Kunst-, kulturliv og kreativ næring er viktige regionale verdiskaparar. Kultur treng stimulans og støtte til å kunne utvikle og oppfylle internasjonale moglegheiter for organisasjonar, institusjonar og for den enkelte aktør.

Vi konsumerer kultur meir og meir uavhengig av landegrenser, både ved at vi reiser meir og på grunn av ny teknologi. Mekanismane for dette er svært forandra på få år og vil fortsette og føre til forandringar for kultur. Dette fører til større konkurranse frå store globale aktørar, men også store moglegheiter. Ein del av dette skjer digitalt, men får også direkte effektar i fylket. M.a. er det fleire turistar som etterspør kulturopplevingar, og fleire kjem til Vestland i stor grad på grunnlag av dei kjenner til kunst og kunstnarar, kulturminne og naturopplevingar i fylket gjennom t.d. digital informasjon og formidling.

Kreative næringar representerer eit økonomisk vekstpotensial. Internasjonalisering kan gi økonomisk verdiskaping gjennom auka eksport og import.

Mål : Vestland skal vere ein open og utoverretta kulturregion, der utvikling og utveksling av kompetanse og kulturuttrykk står sentralt.

5. Inkludering og integrering

5.1. Inkludering og integrering

Vestland buset innvandrar frå alle verdsdelar, også innvandrarar og flyktningar med særskilte behov. I dag utgjer innvandrarar frå både vestlege og ikkje-vestlege land nesten 15% av den totale befolkninga i fylket. Dette fordeler seg rimeleg likt mellom dei to gruppene Europa/USA/Australia og Asia/Afrika/Oseania.

Å jobbe mot eit inkluderande samfunn er ein lang, målretta, og steg-for steg prosess. For å sikre eit mangfaldig samfunn må ein planlegge og jobbe systematisk. For å lykkast må ein arbeide kontinuerleg på individnivå og på lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå.

Arbeidet med mangfald, integrering og inkludering må bygge på ei meir heilskapleg forståing av kva som er rettferdig og lønnsamt for samfunnet, arbeidsmarknaden, kunst- og kulturlivet og ikkje minst for det enkelte mennesket det gjeld. Ein kan jobbe mykje med integrering på arbeidsplassar, utdanning og sivilsamfunnet, men om ein ikkje opplever å bli ein del av lokalsamfunnet der ein bur, er det

Å inkludere stammar frå latin og betyr å «lukke inn». Ordet betyr i dag å ta del i eit fellesskap. Det er å delta på like vilkår i sosiale fellesskap, ha like moglegheiter for å lykkast, og reell innverknad på reglane i fellesskapet og korleis samfunnet verkar. Å inkludere har eit breiare perspektiv enn å integrere.

Å integrere stammer frå latin og betyr å «gjere heil». Ordet betyr i dag å føye deler til ein heilskap. Integreringsomgrepet handlar om individ eller minoritetar som skal integrerast i majoritetssamfunnet gjennom busetting, utdanning og arbeid.

vanskeleg å få tilhøyrslø og eit godt liv. Det gjeld alle, både tilflyttarar, majoritet og minoritet. Gjennom samarbeid på tvers av nivå og sektor kan ein i Vestland auke mangfald, integrering og inkludering. Det er møtet mellom menneske som er viktigast når det gjeld mangfald, integrering og inkluderingsarbeid. Eit av hovudprinsippa i berekraftsmåla er at ingen skal utelatast. Difor må dei mest utsette personane prioriterast i mangfald, integrering og inkluderingsarbeid slik at dei kan ta eigne val i ulike sosiale settingar, kunst og kulturelle, idrett, fritids- og friluftaktivitetar.

Arbeid og kvalifisering

Det er viktig å skape inkluderande og opne lokalsamfunn, med brei deltaking i samfunn- og arbeidsliv. Å nå målet om å få fleire innvandrarar i arbeid krev eit tett samarbeid mellom introduksjonsprogram, NAV, vaksenopplæring, dei vidaregåande skulane og næringsliv lokalt. Kommunane bør konkretisere i kommuneplanen sin samfunnsdel, eller anna planarbeid, korleis dei kan løyse desse utfordringane.

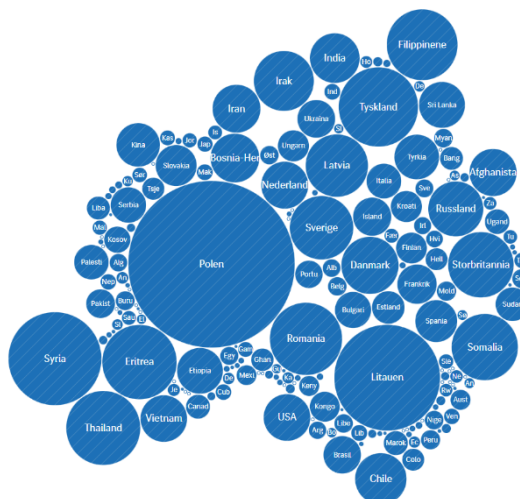
Kommunane, saman med fylkeskommune, sivilsamfunn, næringsaktørar og utdanningsaktørar skal bidra til at flyktningar og innvandrarar blir kvalifisert til å møte regionale behov for arbeidskraft og etablere tilhøyrslø til lokalsamfunnet.

Marginaliserte grupper er høgt representerte blant dei som framleis manglar formelle kvalifikasjonar. Dette kan auke risikoen for negativ sosial kontroll, fattigdom, arbeidsløyse og underrepresentasjon i utdanning og kvalifisering.

Mangfaldsarbeid

Mangfaldsarbeid handlar om å sjå alle innbyggjarar som enkeltindivid – med ulike behov, kompetanse og bakgrunn. Mangel på fysisk tilrettelegging, barrierar (sosiale, kulturelle og religiøse) og språkhindringar skaper uvisse hos både tenesteytarar og mottakarar. Arbeidet for betre integrering og inkludering av minoritetar av ulike årsaker er viktigare i dag enn nokosinne. Kultur, næringsliv, frivilligheit, skule og utdanning er arenaer for samhandling og utvikling av ny kunnskap.

Mangfald er òg viktig på individnivå. At enkeltmennesket får brukt kompetansen og kunnskapen sin gir auka livskvalitet som ikkje berre vil ha ein positiv effekt på enkeltindividet, men på familien og heile samfunnet.

Kva land kjem innvandrane frå?

Mangfald er ei styrke for samfunn og kan gi verdifulle fortrinn m.a. for innovasjon og auka verdiskaping. Bedrifter med variasjon i tilsette og leiging, både kjønn, kulturbakgrunn og etnisitet, konkurrerer ut andre verksemdar på lønsemd og verdiskaping. Funn viser likevel at få verksemdar har ein aktiv strategi for korleis mangfald i arbeidsmarknaden kan nyttast.

- Mål:
1. Ingen skal utelatast.
 2. Mangfald, integrering og inkludering er eit samfunnsoppdrag med mål om å førebygge utanforskap og skape betre levekår for alle innbyggjarar.
 3. Integreringspolitikken skal føre til at fleire innvandrarakjem i jobb, kan forsørge seg sjølv og sine, og har moglegheit til å delta i norsk kultur og samfunnsliv.

5.2. Folkehelse

Godt folkehelsearbeid sikrar både økonomisk, miljømessig og sosial berekraft. Sosialt berekraftige samfunn handlar om samfunn prega av tillit, tryggleik, tilhøyrslø og tilgang til gode som arbeid, utdanning og gode nærmiljø. Gjennom planprosessane kan det offentlege legge til rette for ei sosialt berekraftig samfunnsutvikling. Utjamning av sosiale skilje, bygge ned barrierar for deltaking, tilrettelegging for gode og trygge nærmiljø, gode fritidstilbod og tilgjengelege tenester er noko av det viktigaste folkehelsearbeid inneberer.

Regionale samarbeid og klynger er viktig i arbeidet med folkehelse. Utviklingsarbeid innan t.d. bibliotek, fysisk aktivitet og kulturformidling har gode resultat og modellar frå samarbeid på denne måten. Denne måten å jobbe på vil vere avgjerande for gode resultat og utvikling i planperioden. Det er fleire gode døme på denne type samspel i Vestland. Kunnskapsklynga POLYFON arbeider for at musikkterapi skal vere tilgjengeleg for alle som ønsker og trenger det, og for å styrke det tverrfaglege samarbeidet om musikk som folkehelseressurs. Klynga består av kommunar, helseføretak og kompetanse- og forskingsmiljø. Idrettsklyngve Vest er ein katalysator for samhandling på tvers av åtte store aktørar i

Faktaboks frå Folkehelseundersøkinga:

Vestland fylkeskommune er ein av mange aktørar som jobbar med analyse av kunnskap på folkehelse. I tillegg til eigne data, er det mange gode kjelder til kunnskap på dette feltet, som stadig er i utvikling.

Vestland, innanfor idrett, fysisk aktivitet og folkehelse. Klynga legg til rette for møteplassar som sikrar kontinuerleg informasjonsutveksling, kunnskapsformidling- og utvikling på tvers av fagfelt og organisasjonar.

Eit viktig arbeid i planperioden er oppfølging av regionale strategiar for e-sport og frivilligheit. Dette er område som er knytt tett til arbeidet med folkehelse, både i frivillige lag og organisasjonar, kommunar og på regionalt nivå. Det tverrsektorielle er også her ein vesentleg faktor.

Livsmeistring er eit omgrep som tek føre seg utfordringar som barn og unge møter i sin oppvekst. Det kan vere knytt til psykisk helse, eteforstyrningar, likestilling, toxicity, ukultur blant ungdom, doping m.m. Det er viktig å sette barn og ungdom i fokus, og jobbe på tvers av samfunnsutfordringane for å sikre gode og trygge lokalsamfunn.

Faktaboks: folkehelseforum – eit tverrfagleg forum for folkehelsearbeid i Vestland

Det er mange ulike barrierar for deltaking, og arbeidet med å bygge ned desse barrierane er viktig for inkludering og deltaking. Det kan vere økonomi, alder, funksjon eller andre faktorar som hindrar folk i å vere ein del av kultur, idrett og frivilligheit.

God folkehelse har også økonomisk verdiskaping i form av t.d. redusert sjukefråvær og mindre utgifter til behandling av både psykisk og somatisk sjukdom.

Mål: Kultur, idrett og frivilligheit skal bidra til eit langsiktig og systematisk arbeid som gir fleire gode leveår, livsmeistring og som utjamnar sosiale helseskilnader.

5.3. Kultur og helse

Forskning viser at kultur er helsefremmande, førebygger og rehabiliterer på ulike vis. Gjennom deltaking i kulturaktivitet, idrett og friluftsliv kan ein utvikle både fysisk form og psykisk helse, oppleve fellesskap og knyte sosiale band. Kulturopplevingar og deltaking kan gi menneske ei kjensle av samanheng og reiskap til å møte utfordringar.

Kultur og helse-arbeidet har som mål å motverke inaktivitet og utanforskap, og å bidra til sosial berekraft. Fagområdet kultur og helse bygger på forskning lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Offentleg sektor er eit bindeledd mellom praksis og forskning, dvs. å utvikle og formidle ny kunnskap i praksisfeltet, å bringe erfaringar frå praksis til forskning, og å bidra til at resultat frå ny forskning vert tilgjengeleg for dei som arbeider i institusjonane og kommunane.

Å utvikle ein regional politikk for kultur og helse med relevante tiltak og verkemiddel er eit ansvar for fylkeskommunen. Nasjonale, regionale og lokale mål og føringar, forskning, erfaringsdeling og kunnskapsproduksjon dannar grunnlag for utvikling av politikken. Inkludering, universell tilrettelegging og antirasisme er grunnleggande føresetnader for arbeidet med kultur og helse. Fylkeskommunen arbeider for å auke kompetansen på fagområdet gjennom nettverksarbeid, prosjekt, kurs og konferansar, og vil også fremme kultur- og helseperspektivet i offentleg planleggingsarbeid.

Kultur og helse-arbeidet må ha heile befolkninga som mål, men med vekt på grupper som har særlege utfordringar. Fylkeskommunen og kommunane bør samarbeide om tiltak som kan bidra til å styrke psykisk helse for gruppa barn og unge mellom 13 og 20 år t.d. vert Ung kultur møttest (UKM) utvikla som heilårstilbod, og kan vere ein førebyggande arena.

Arbeidet må òg bygge på intensjonane i kvalitetsreforma i *St.m. 15 Leve hele livet – En kvalitetsreform for eldre*. Målet er auka livskvalitet og tryggleik i kvardagen og at eldre meistrar livet lenger. For å kunne nå desse måla må kommunane og fylkeskommunen utvikle kultur og helse-arbeidet i samsvar med intensjonen om tilpassa kulturaktivitetar.

Som del av Vestland fylkeskommune sitt samla arbeid med kultur og helse driv ein i dag arbeid for musikkterapi på systemnivå. Målet er å styrke tilbodet av musikkterapi i kommunane, og å bidra til utvikling av fagfeltet gjennom samarbeid med spesialiserte fagmiljø. Deltaking i Polyfon kunnskapsklynge for musikkterapi gjer at fylkeskommunen betre kan kvalitetssikre eiga rådgjeving, formidling og utviklingsarbeid. Ved kunnskapsdeling og prosjektsamarbeid i Polyfon har partane styrkt kvarandre og bidrege til utvikling på fagområdet. Fagleg samarbeid mellom fylkeskommunen, kommunane, fag- og forskingsmiljø og institusjonar vil bidra til tenesteutviklinga innan kultur og helse.

Arbeidet for å synleggjere og fremme samanhengene mellom kultur og helse har lang tradisjon både i Sogn og Fjordane og Hordaland. Vestland fylke har såleis eit godt utgangspunkt for å vere ein aktiv bidragsytar i vidare kunnskapsutvikling på feltet.

Mål: Utvikle og synleggjere samanhengene mellom kultur og helse og gjennom det motverke inaktivitet og utanforskap.

5.4. Den kulturelle spaserstokken

Den kulturelle spaserstokken (DKSS) er ei tilskotsordning der målet er å legge til rette for formidling av profesjonell kunst og kultur til eldre. Frå 2014 har fylkeskommunane hatt ansvar for å forvalte ordninga og skal tildelast kommunane etter søknad. Tilskotsordninga gjeld i Vestland personar over 67 år. Tilbodet i DKSS skal utformast i samarbeid mellom kultursektoren og helse- og omsorgssektoren.

Utvikling av DKSS krev tett samarbeid mellom fylkeskommunen og kommunane. Det er kommunane som har ansvaret for satsingar lokalt. Tiltak vert ofte planlagde og gjennomførte i samarbeid mellom institusjonar og frivillige organisasjonar. Fylkeskommunen står for kunnskapsspreiing, rådgjeving og koordinering. Det må leggest til rette for effektiv deling av idear og erfaringar mellom kommunane.

Gode ordningar for skyss til arrangement er viktig for at DKSS skal vere eit reelt alternativ for alle.

Gruppa eldre aukar i befolkninga, og det bør undersøkast meir korleis DKSS kan utviklast for i aukande grad å bidra til aktivitet og deltaking for eldre.

DKSS gir kunstopplevingar for eldre heimebuande og personar på helseinstitusjonar der tilgang til kulturdeltaking er avgrensa samanlikna med samfunnet elles. Ordninga er såleis eit verkemiddel i arbeidet for sosial berekraft.

Det er behov for å systematisere erfaringane med DKSS i kommunane og å sette kunnskapen i samanheng med forskning på kultur og helse generelt.

Mål: Kunst- og kulturtilbod av høg kvalitet til eldre i eit samarbeid mellom helse- og omsorgssektoren og kultursektoren.

